

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΙΑΡΥΣΕΝ ΚΑΙ ΣΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
ΠΡΩΝΙΑ, ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΠΥΡΙΔΟΝΟΣ ΒΛΑΧΟΥ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΔΕ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΟΤΩΝ

ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ

ΕΝ ΒΕΡΟΙΝΩ,

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΝ ΛΗΝΑΙΣ

ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ ΚΟΝΤΟΠΑΝΟΥ

ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΙΣ

ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΙΣ
ΕΝ ΤΗ ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙ

ΣΤΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

1928

ΕΓΓΑΓΓΟΝΙΑ
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ 1928

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

I O A N N I N A

ΥΠΟ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΖΑΧΟΥ 'Αρχιτέκτονος

Παρ' δλας τὰς καταστροφὰς τὰς ὅποίας ὑπέστη κατὰ καιροὺς ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων διέσωσεν ἀκόμη σημεῖά τινα ἀρχούντιως χαρακτηριστικά, ἀπὸ τὰ ὅποια δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν σχετικῶς σαφῆ εἰκόνα τῆς ἐν γένει φυσιογνωμίας τῆς πόλεως κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἐν τῷ προσφάτῳ παρελθόντι ἀκμῆς αὐτῆς.

Ἐκ τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων ἔκτὸς μεγάλου μέρους τοῦ τείχους ἐσώθησαν τὸ δεσπόζον τῆς πόλεως Τζαμίον τοῦ Ἀσλὰν Πασᾶ μετὰ τῶν κελλίων τοῦ Μενδρεοῦ καὶ τῆς βιβλιοθήκης ὡς ἔξαρτημάτων αὐτοῦ (εἰκ. 1 καὶ 2) ὡς καὶ τινα ἄλλα δευτερευούσης σημασίας οἰκοδομήματα. Ταῦτα, ἀν καὶ ἔκτισμένα ἀπὸ ἐγχωρίους τεχνίτας, λόγῳ τοῦ προορισμοῦ των, πρὸς ἔξυπηρέτησιν δηλαδὴ θρησκευτικῶν ἀναγκῶν, ἔκτισθησαν ἐπὶ τῇ βάσει ὑποδειγμάτων Μωαμεθανικῆς ἀρχιτεκτονικῆς¹ καὶ συνεπῶς ἔξερχονται τοῦ κύκλου τῆς παρούσης μελέτης.

* *

"Ο,τι κυρίως ἐνδιαφέρει ἡμᾶς ἐνταῦθα εἶνε ἡ ἐν γένει ἀρχιτεκτονικὴ τῶν διαφόρων πατριαρχικῶν οἰκιῶν τῶν προουχόντων, ὡς καὶ αἱ οἰκίαι τῆς μεσαίας κοινωνικῆς τάξεως, ἥτοι τὰ «ἀρχοντόσπιτα» καὶ «νοικοκυρόσπιτα».

"Ἐνεκα τῆς φοβερᾶς καταστροφῆς² τὴν ὅποιαν ὑπέστη ἡ πολυθρύλητος πόλις τῶν Ἰωαννίνων ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ τῷ 1820 οὐδὲν ἐκ τῶν πεφημισμένων ἀρχοντικῶν σπιτιῶν τῶν παλαιοτέρων χρόνων διεσώθη μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. Μετὰ τὴν καταστροφὴν αὐτὴν τὰ Ἰωάννινα φθίνουν, ἡ λαμπρότης των ἔδυσε καὶ τὰ περίφημα αὐτῶν οἰκοδομήματα ἔξελιπον

¹⁾ Περὶ τῶν Μονῶν τῆς Νησίδος καὶ τῶν Τουρκικῶν μνημείων τῶν Ἰωαννίνων βλέπε Α. Ξυγγούλου, «Ηπειρ. Χρον.» Τόμ. Α'.

²⁾ Βλ. 'Ἀραβαντινοῦ Χρονογρ. I 332.

διὰ παντός. Τὰ παλαιότερα δὲ σωζόμενα σήμερον ἀνάγονται εἰς τὸ δεύτερον τέταρτον τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Τὰ πλεῖστα τούτων ἐκτίσθησαν ἀμέσως μετὰ τὴν καταστροφὴν ἐπὶ τῶν παλαιῶν αὐτῶν βάσεων μὲ τὸν αὐτὸν ώς καὶ πρότερον τύπον, πάντως διπλαὶς ὑπολειπόμενα κατὰ πολὺ τῶν πρώτων ώς πρὸς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἔκτασιν. Ὅπως δήποτε τὰ σπίτια αὗτὰ διετήρησαν πλεῖστα στοιχεῖα ἵκανὰ νὰ μᾶς δώσωσι σαφῆ ίδέαν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἥτις ἡκμαζε κατὰ τοὺς προγενεστέρους χρόνους καὶ τὴν δποίαν γνωρίζομεν ἐκ περιγραφῶν τῶν τότε ἱστορικῶν.

"Ἐν ἀπὸ τὰ περιφημότερα ἀρχοντόσπιτα τῆς ἐποχῆς ἡ οποία ἐγκλείει τόσουν ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα τῆς ζωῆς τῆς τότε Ἑλλάδος, χρησιμεύουσα διὰ τοῦτο ώς δεῖγμα τῶν διαφόρων ἔκδηλωσεων τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἡπείρου, ἣτο καὶ τὸ γνωστὸν εἰς ἀπεικονίσεις διασωθὲν ἀρχοντόσπιτο τῆς Οἰκογενείας Ἀργύρη.

"Ως πρὸς τὴν ἐν γένει διάταξιν τῆς κατόψεως καὶ τὴν διασκευὴν τῶν χώρων τὰ σπίτια αὗτα φέρουσιν ἐν τῷ συνδλφ τὸν τύπον μιᾶς ίδιορρύθμου ἀρχιτεκτονικῆς ἀναπτυχθείσης κατὰ τοὺς μεταβυζαντινοὺς χρόνους καθ' μασαν τὴν Ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τινας τῶν νῆσων ἐπὶ τῇ βάσει παλαιοτάτων παραδόσεων συμφώνως πρὸς τὰς τοπικὰς ἔκάστοτε συνθήκας καὶ μὲ πλήρη προσαρμογὴν εἰς τὰς κλιματολογικὰς τοιαύτας, φας καὶ μὲ λίαν εὐφυῆ χρησιμοποιήσιν τῶν ὑλικῶν ἔκαστου τόπου.

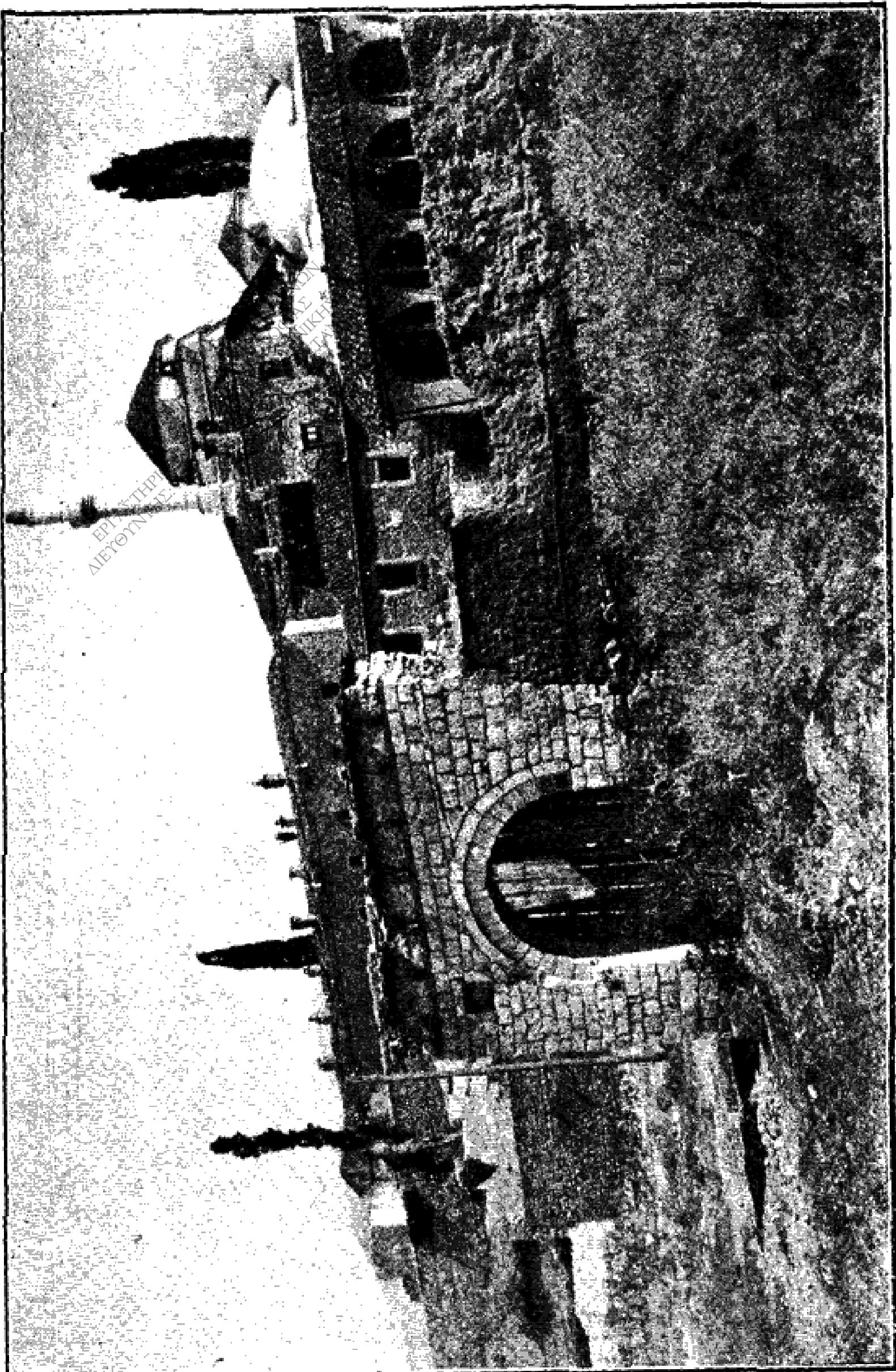
* * *

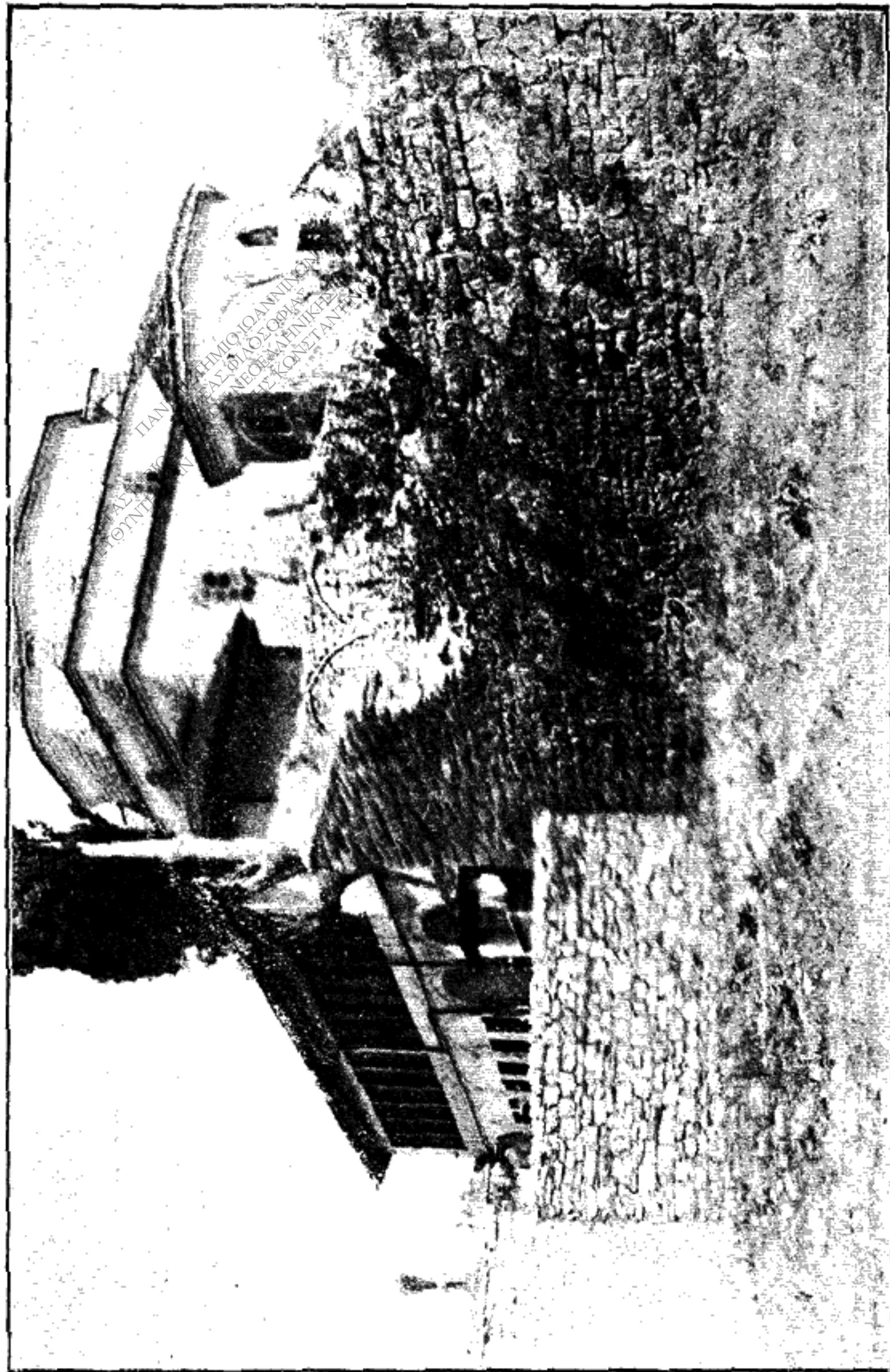
"Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν λιτήν ἀπλότητα, ἥτις παρατηρεῖται εἰς τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῶν πρὸς τὴν δδὸν δψιν, ἐπιβεβλημένην ἐνεκα ώρισμένων συθηκῶν, είχον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς τῆς πόλεως πλουσιότατον ἐσωτερικὸν διάκοσμον ἀποδεικνύοντα τὴν ὕπαρξιν ἀνεπτυγμένου καλλιτεχνικοῦ αἰσθήματος παρὰ τῷ λαῷ καὶ ἐνσυνείδητον ἐκτίμησιν τοῦ σκοπίμου ἐν συνδυασμῷ μὲ τὸ ὄραιον.

"Ο ἐσωτερικὸς ούτος διάκοσμος τῶν οἰκιῶν τῶν Ιωαννίνων, δπως καὶ δλων τῶν σπιτιῶν τῆς λαϊκῆς μας ἀρχιτεκτονικῆς, διεκρίνετο διὰ τὴν πλήρη ἐκφράσσεως δρμονίων, τὴν δποίαν κατορθώνει ἀφ' ἐνδὸς διὰ τῆς ἐναλλασσομένης διαδοχῆς τῆς πλουσίας ἔυλογλύπτου καὶ ἐξωγραφισμένης δροφῆς τῶν διαφόρων διαμερισμάτων, τῆς ἔυλίνης ἐπενδύσεως τοῦ κάτω τμήματος τῶν τοίχων, τῆς διατάξεως τῶν ἔρμαρίων μετὰ τῶν θαλαμίσκων αὐτῶν, καὶ ἀφ' ἐτέρου διὰ τοῦ πλουσιωτάτου χρωματισμοῦ τῶν οτρωμάτων τοῦ δαπέδου, κεκαλυμμένων διὰ πολυτελῶν ἐγχωρίων καὶ ἀνατολικῶν ταπήτων.

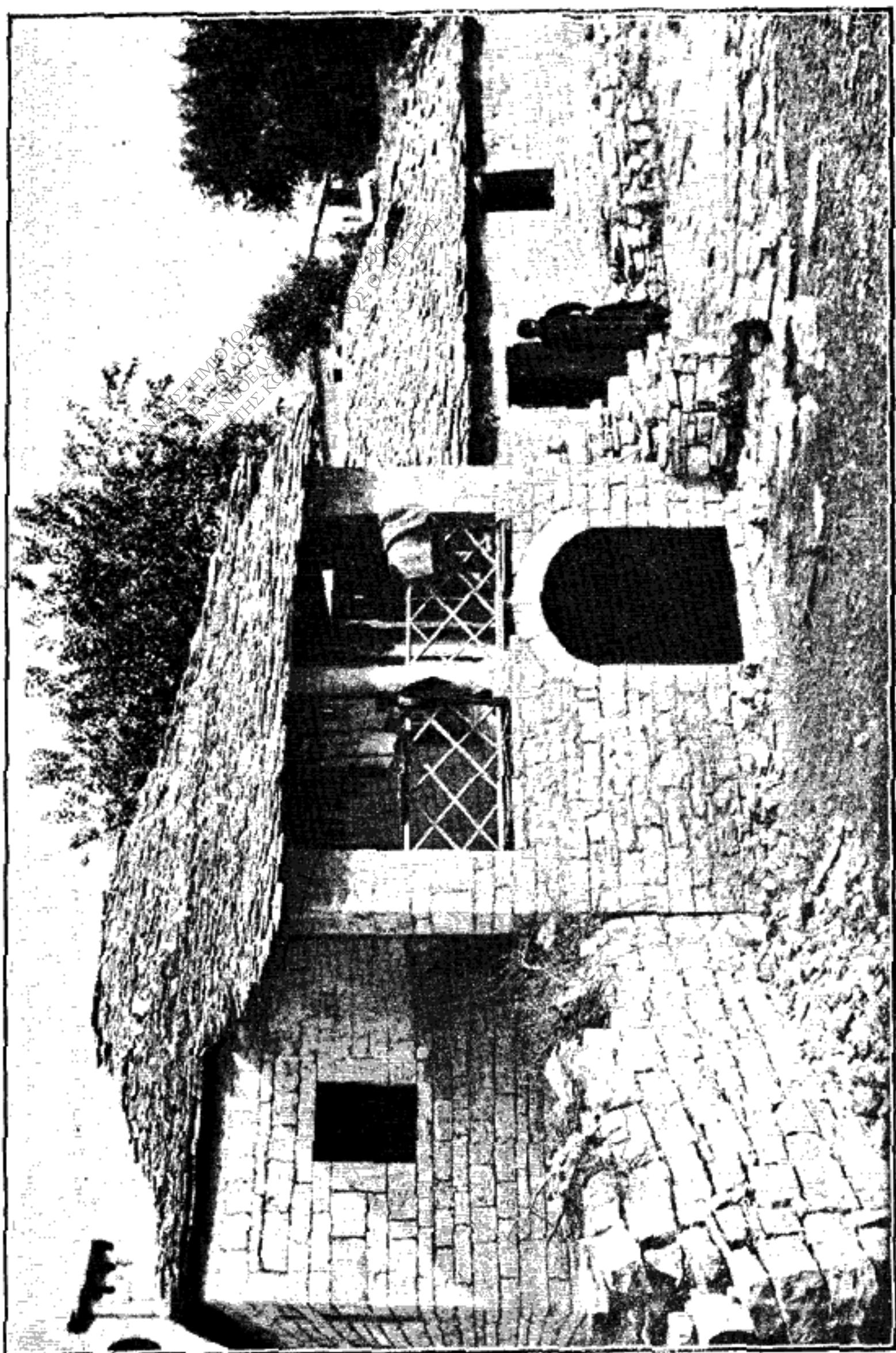
"Εἰς τὴν δλην δρμονίαν τοῦ ἐπωτερικοῦ τούτου διακόσμου ίδιαιτέραν αἴγλην προσέδιδον καὶ τὰ περίφημα χειροκέντητα ὑφάσματα, μὲ τὰ δποῖα ἐκαλύπτοντο οἱ τοῖχοι καὶ τὰ πολλαπλὰ διβάνια καὶ τὰ δποῖα ἥσαν ἔργα

Πίναξ 1. — Γενική άποψη του Τζαϊδου 'Ασλάν Πλαστικής βιθυνόμενης.

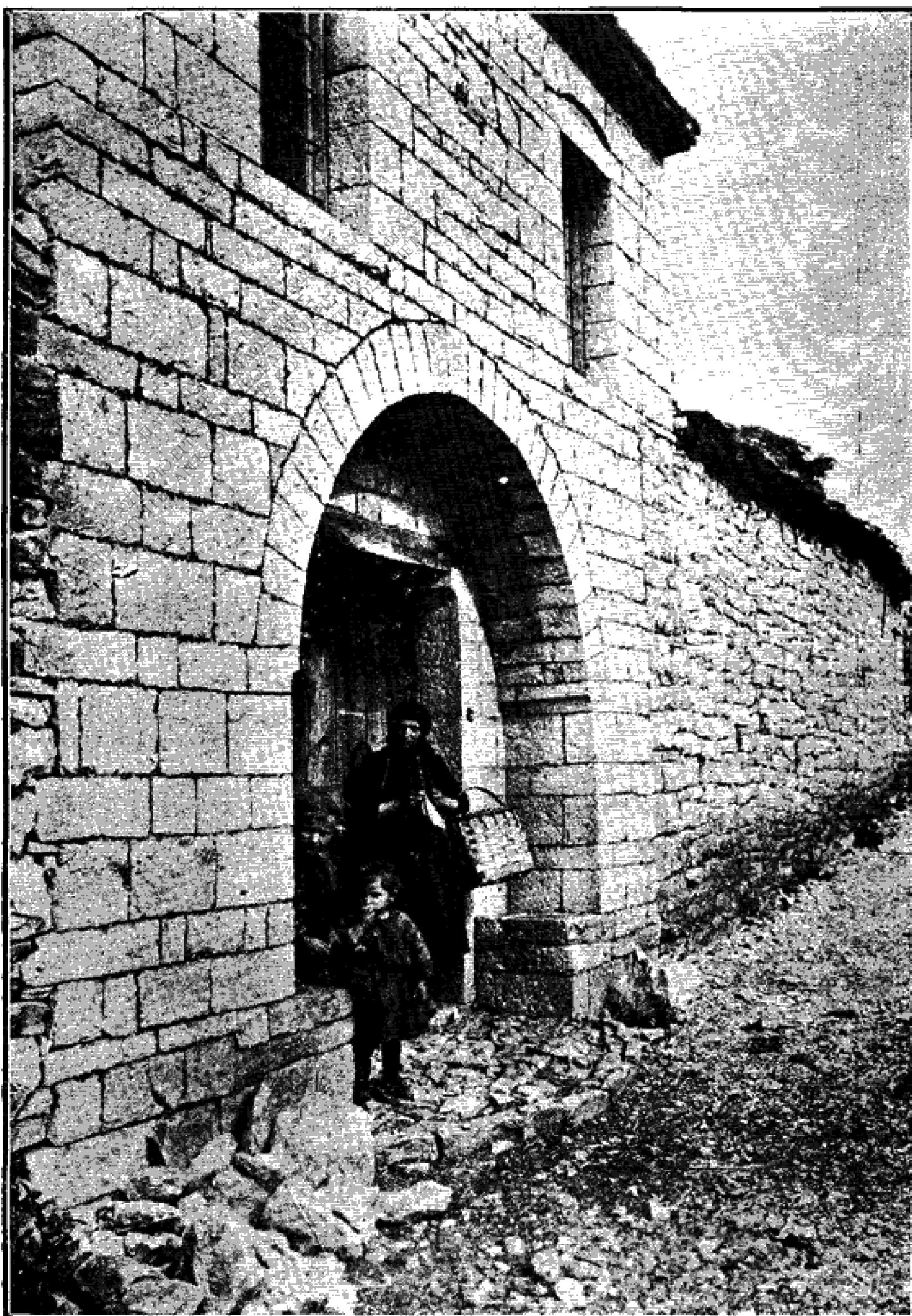

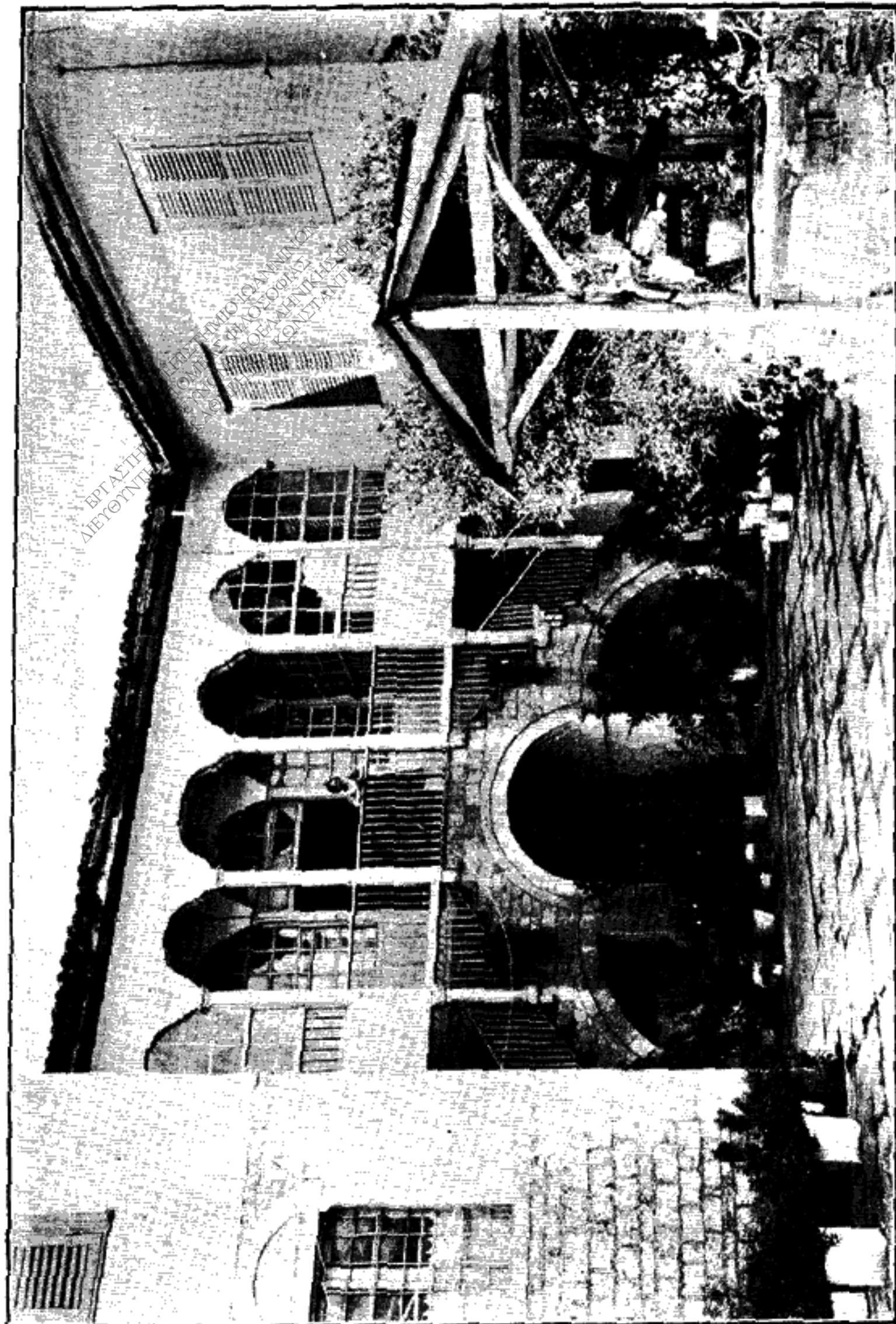
Πίναξ 2. — Τὸ Τζαμίον τοῦ Ασάνι Πασά μετὰ τῶν κελλῶν τοῦ Μενδρού.

Πίναξ 3. — Στάτη διπό τό κωρίν Βελτούστα.

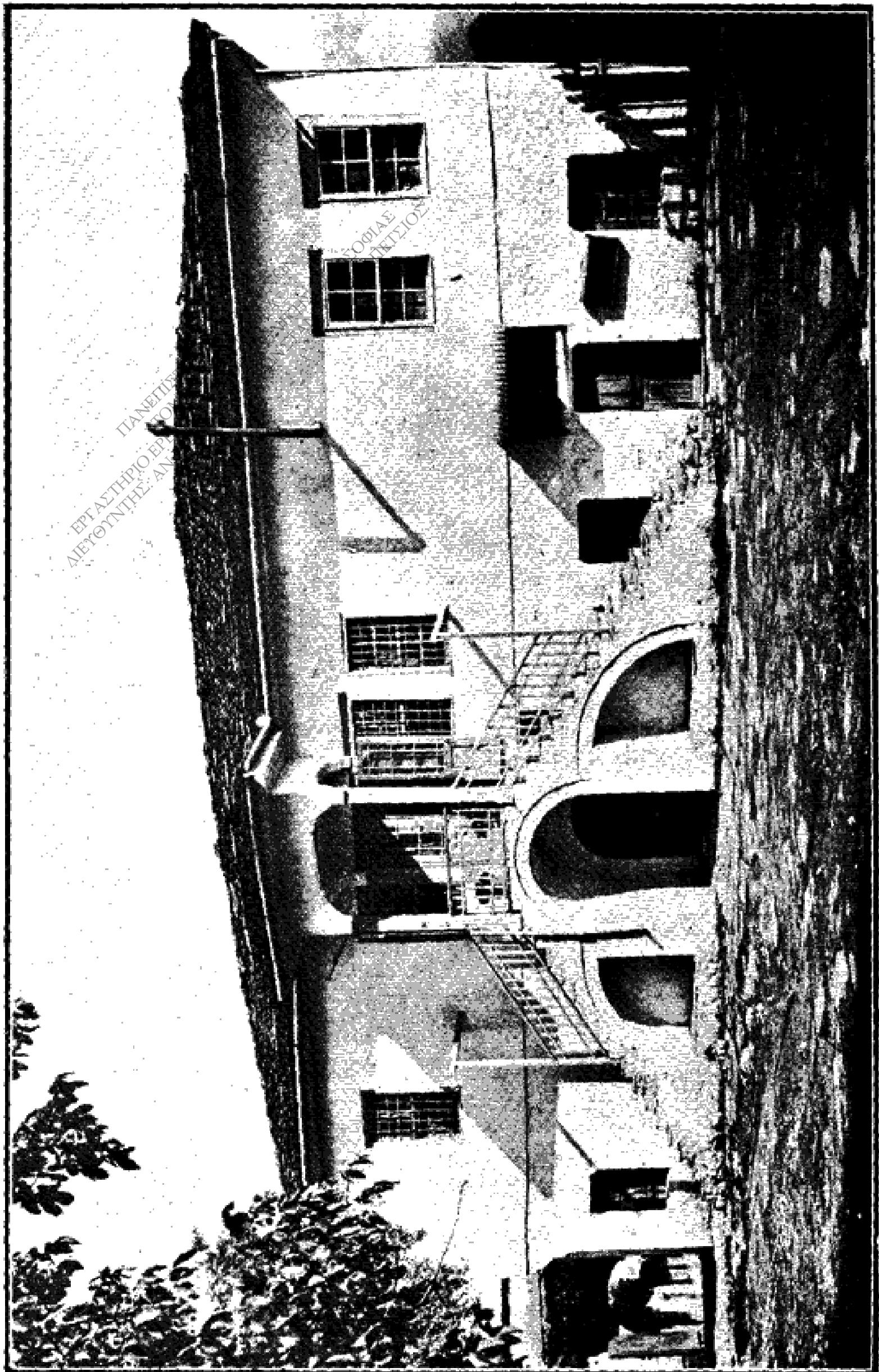

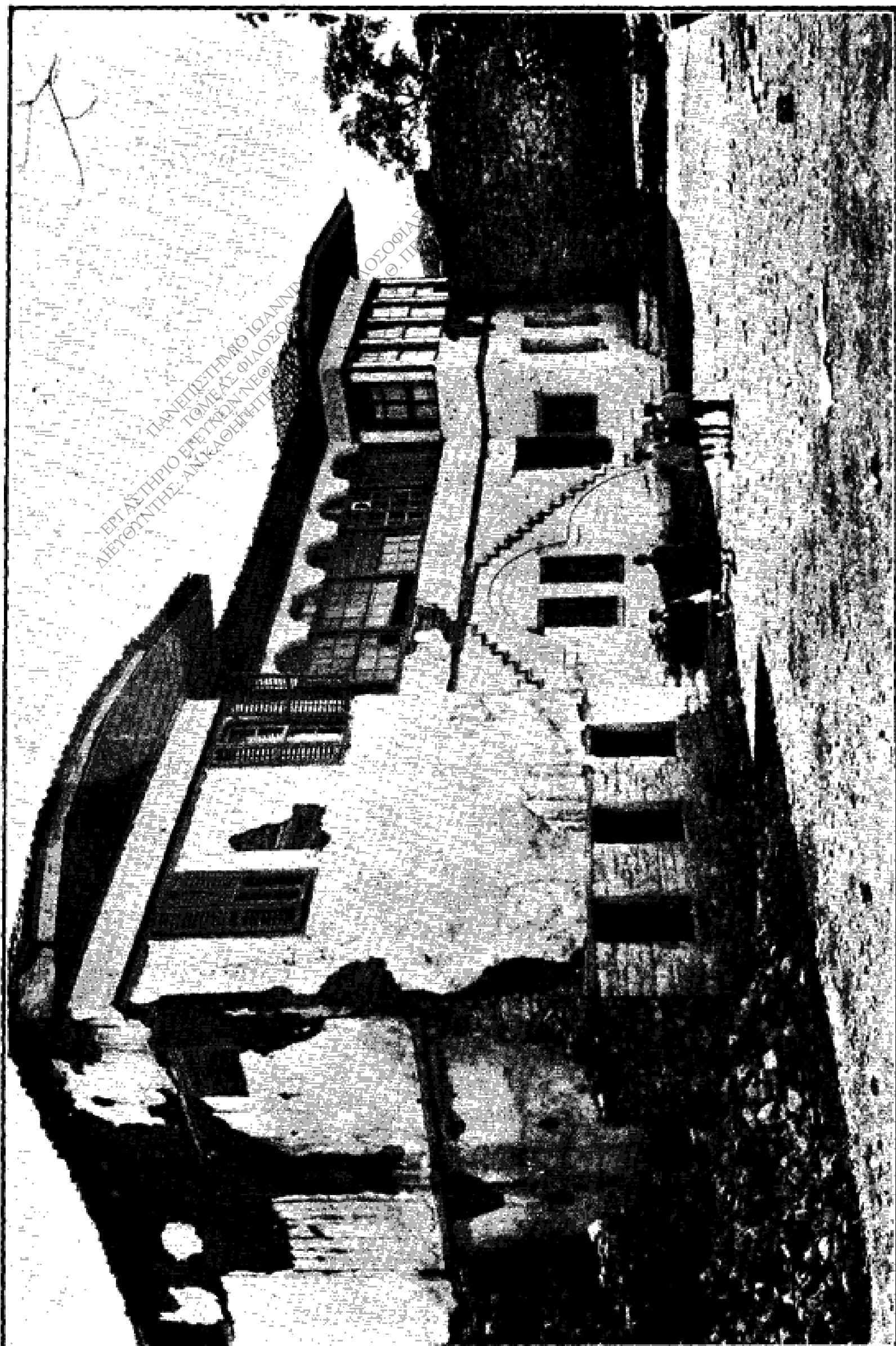
Πίναξ 4. — Σπίτι με τοξωτή αψίδα πορτών.

Πίνακας 5. — Ολυμπία Μίσιον δημιουργία πρότυπο της αρχαίας.

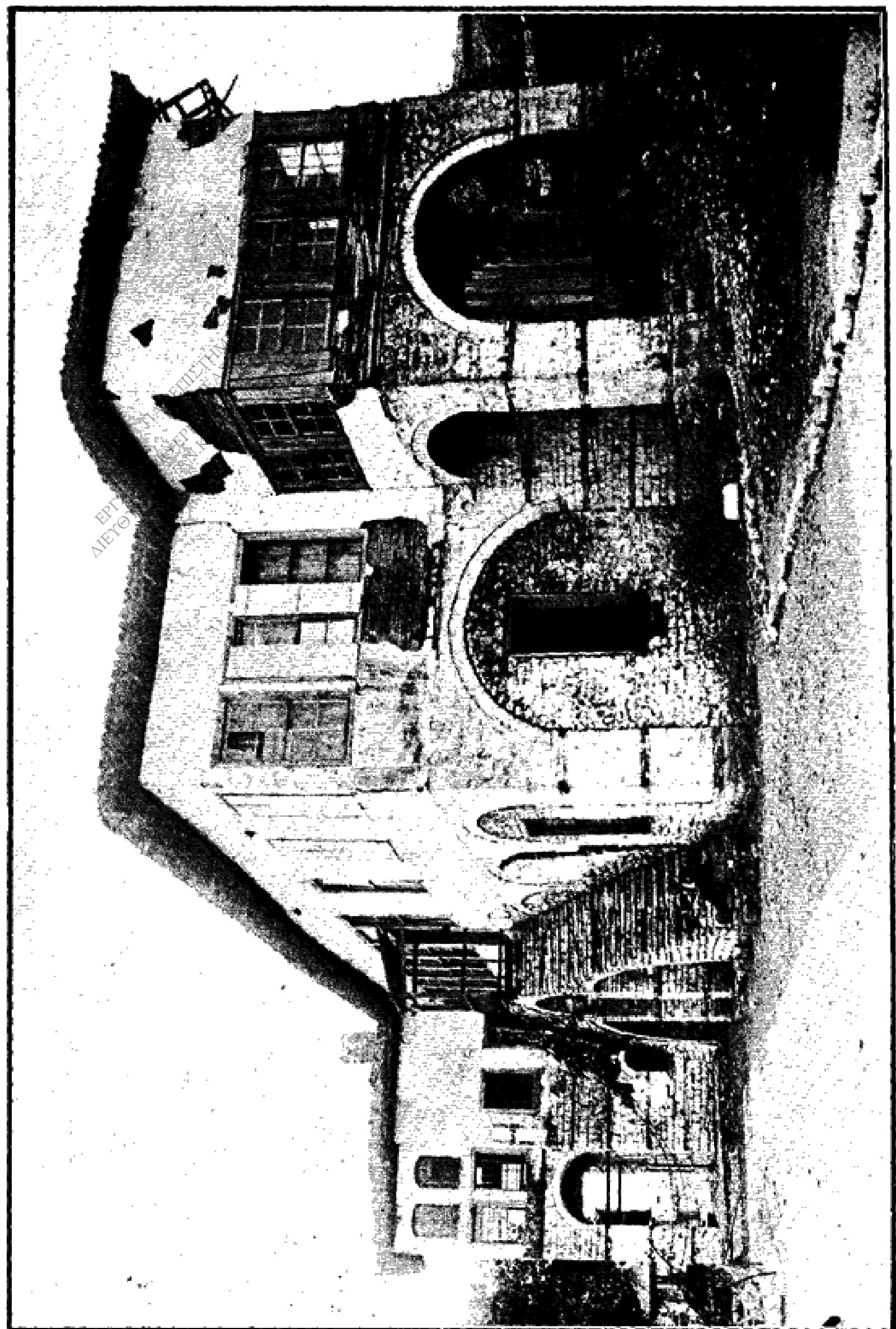
Πίνακας 6. — Μηδεμονάδα νόσοις που προκαλούν αναπνευστικές ασθέτικές.

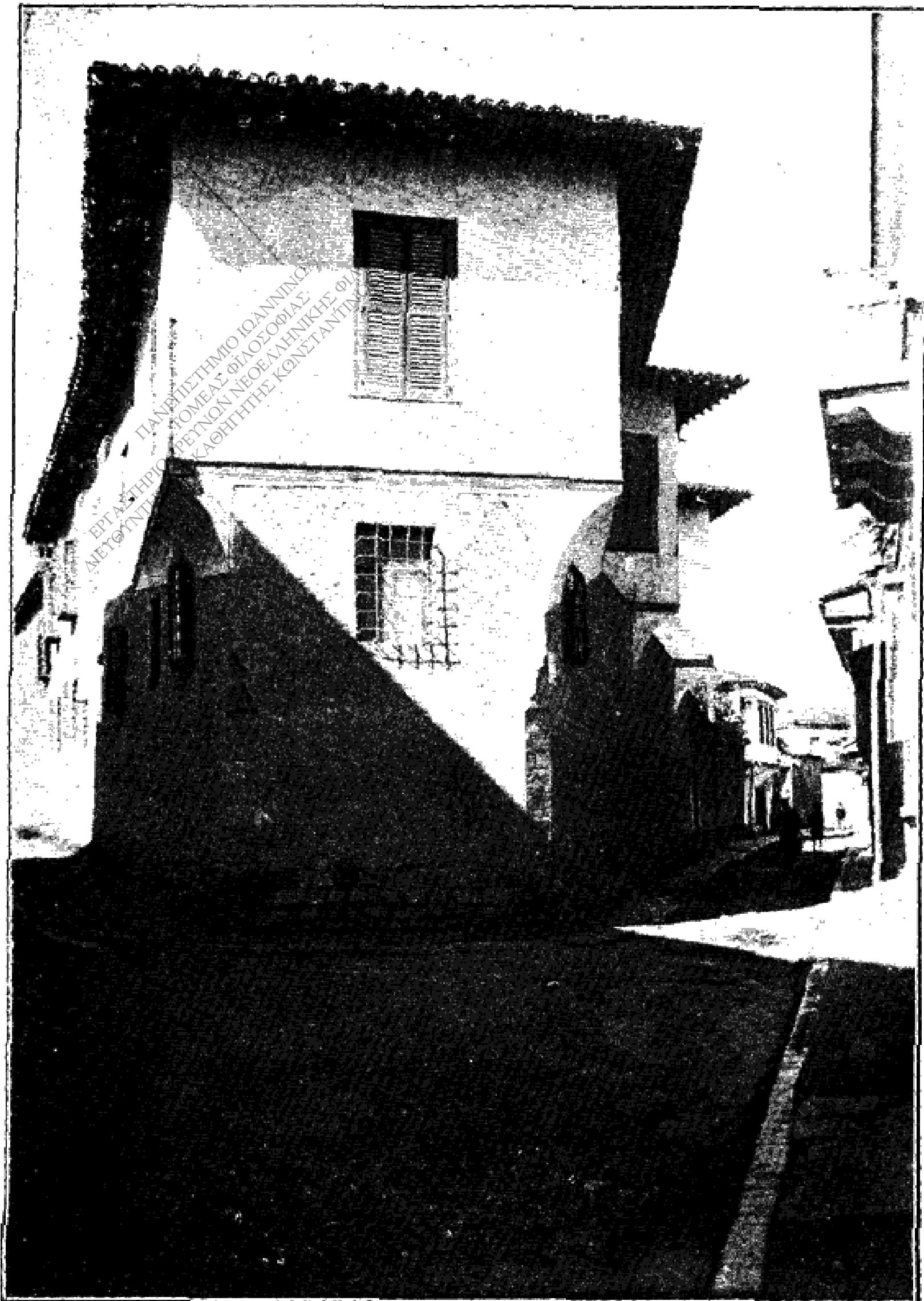

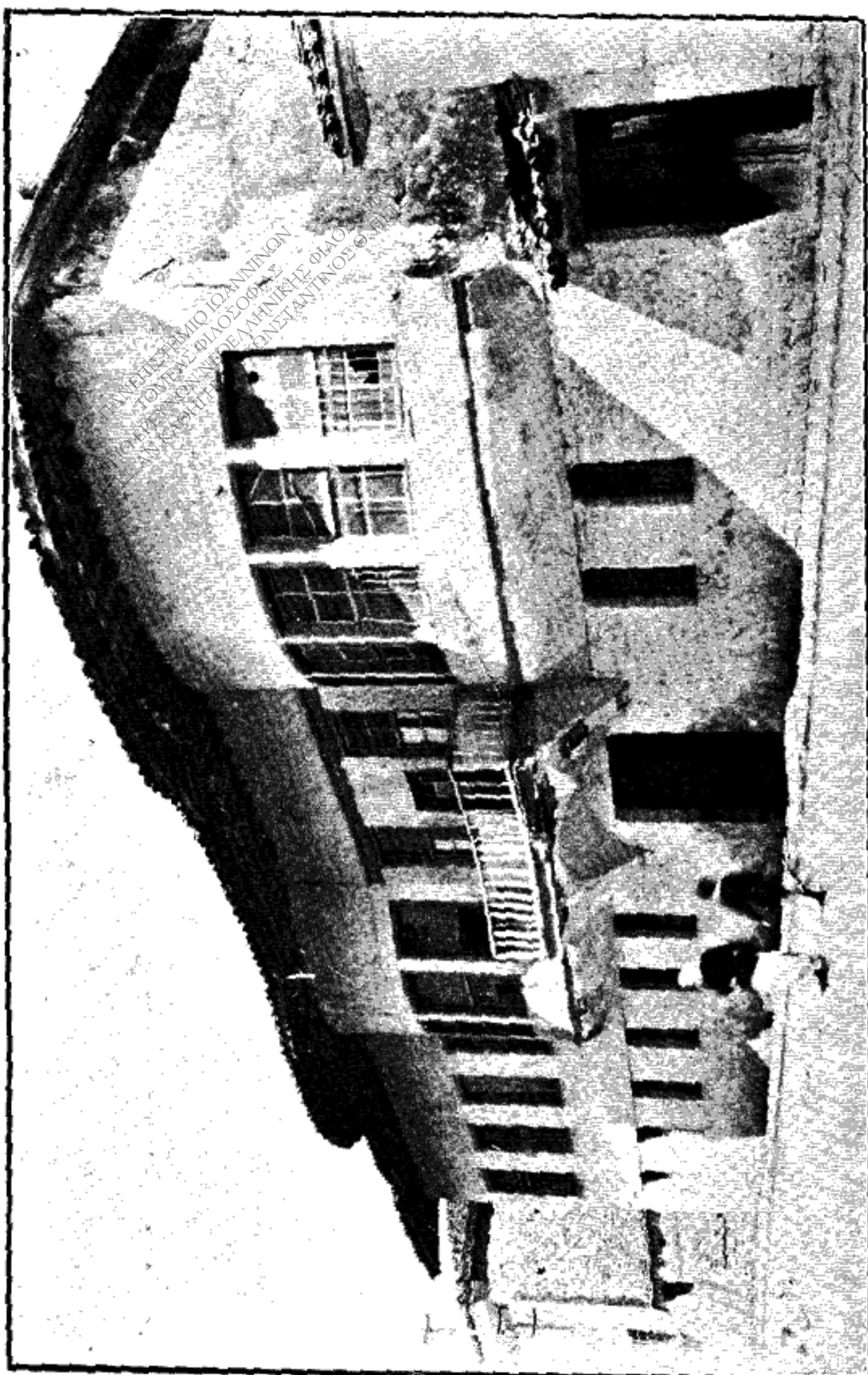
Πίνακας 7. — Αρχαία ολια σφράγιστα της αλκήν.

Πίνακας 8. — Αρχοντική στην Βασιλεία πρότυπο της αύγουστου.

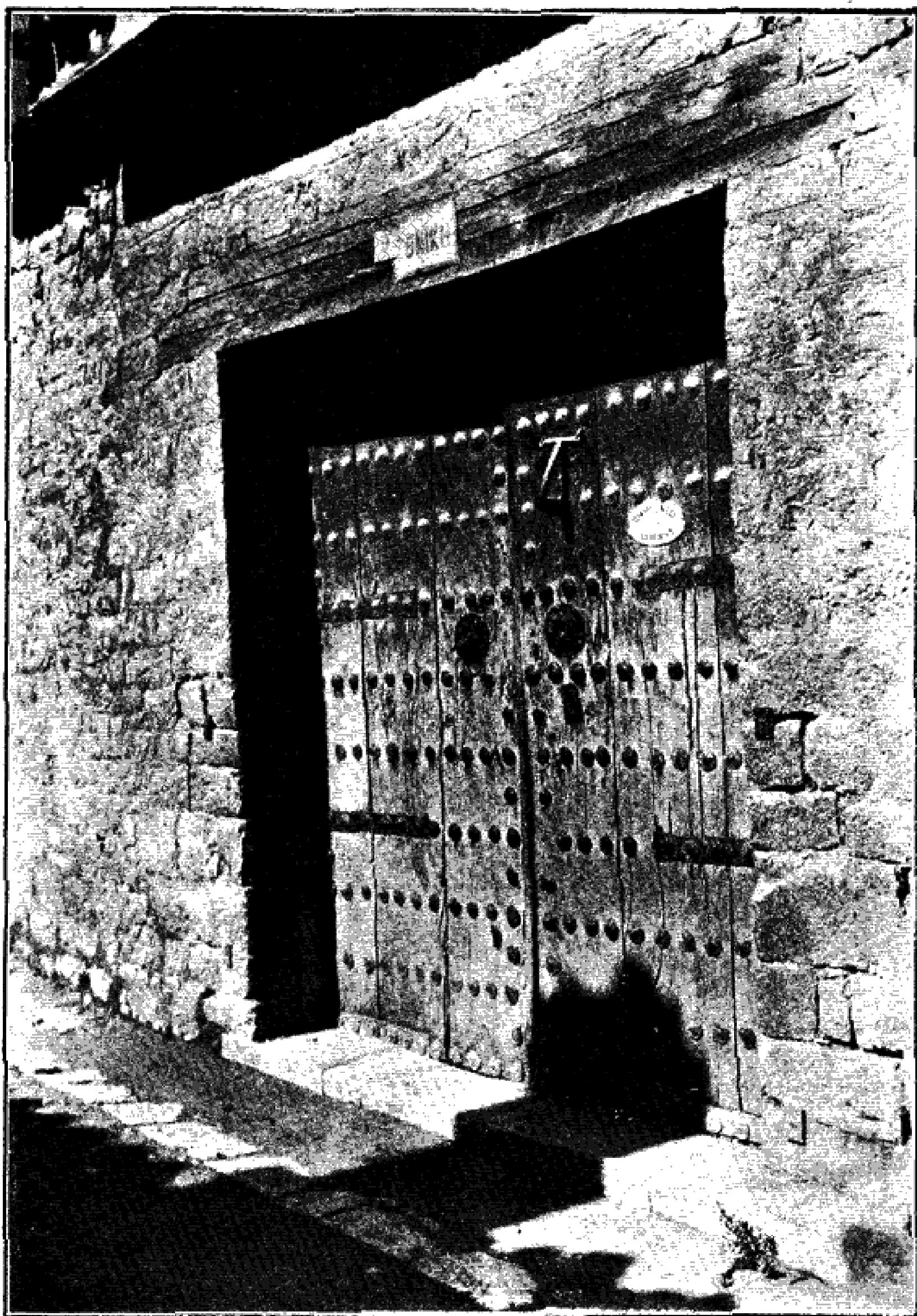

Πίναξ. 9.— Λαζαρονική οικία, όπις πρός τώρα άδυτον.

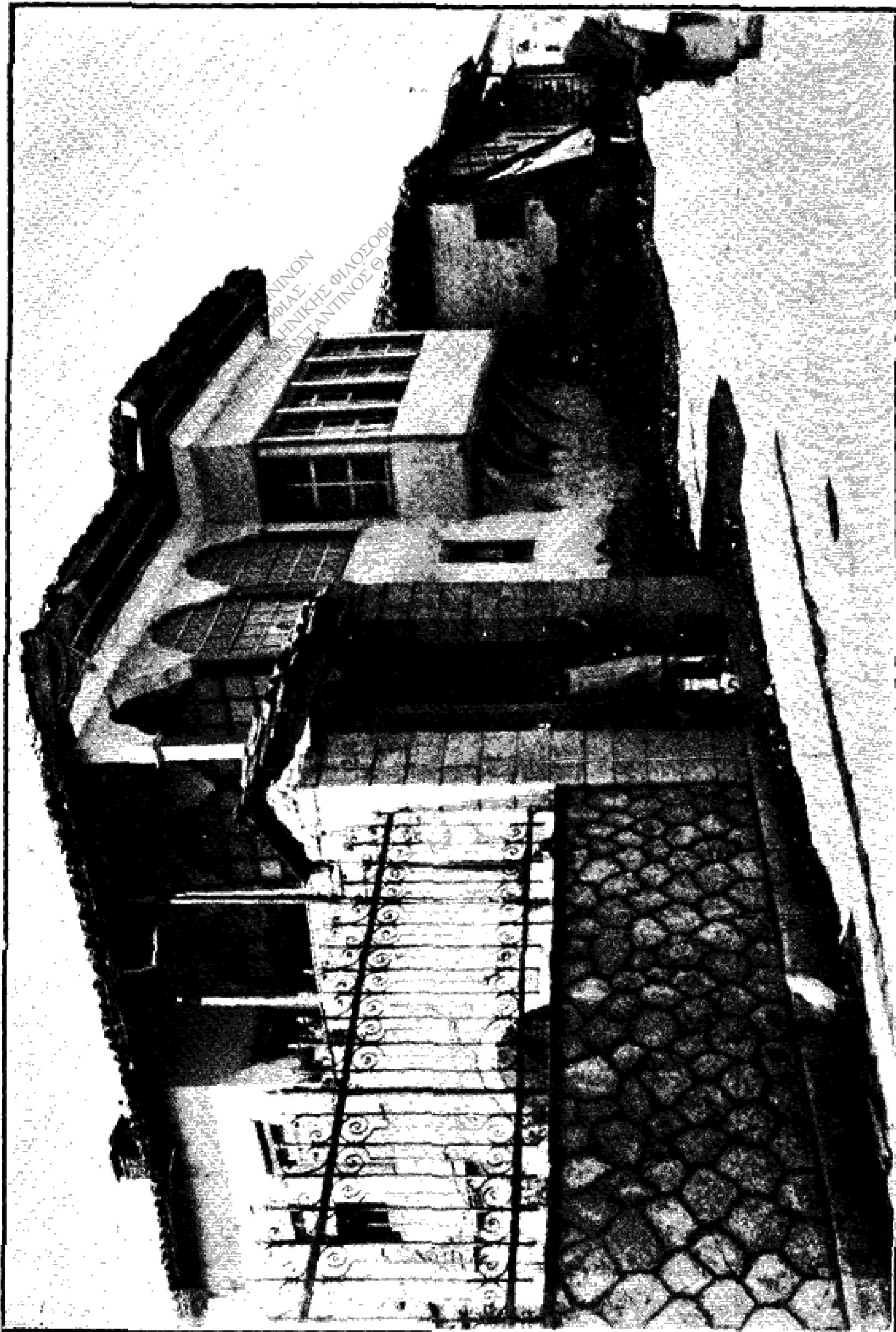

Πλάκη 10. — Αρχαία ολυπία, δύος τρόπων την αρά.

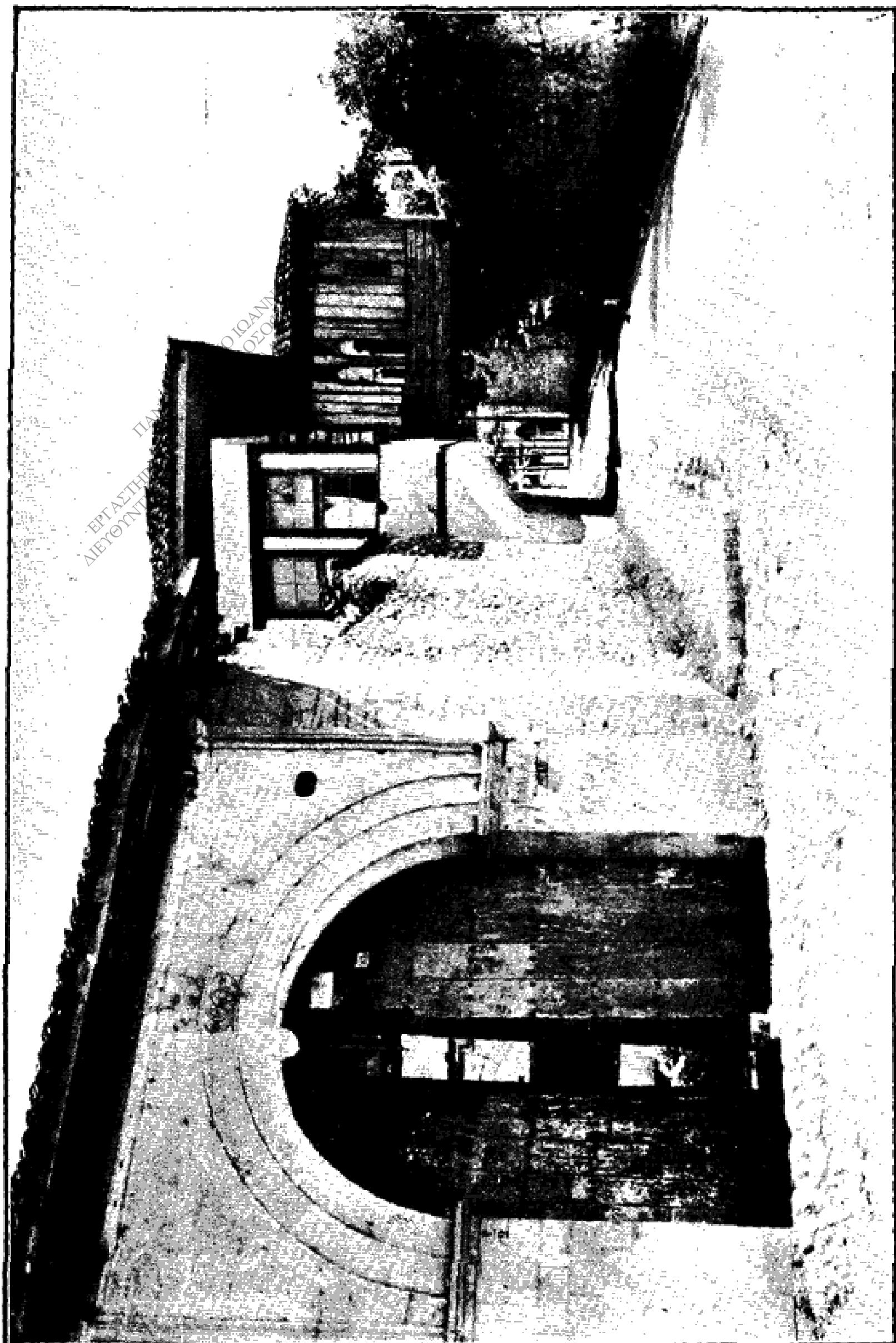

Πίναξ 11. — Αρχαία οικίας Μίσιου.

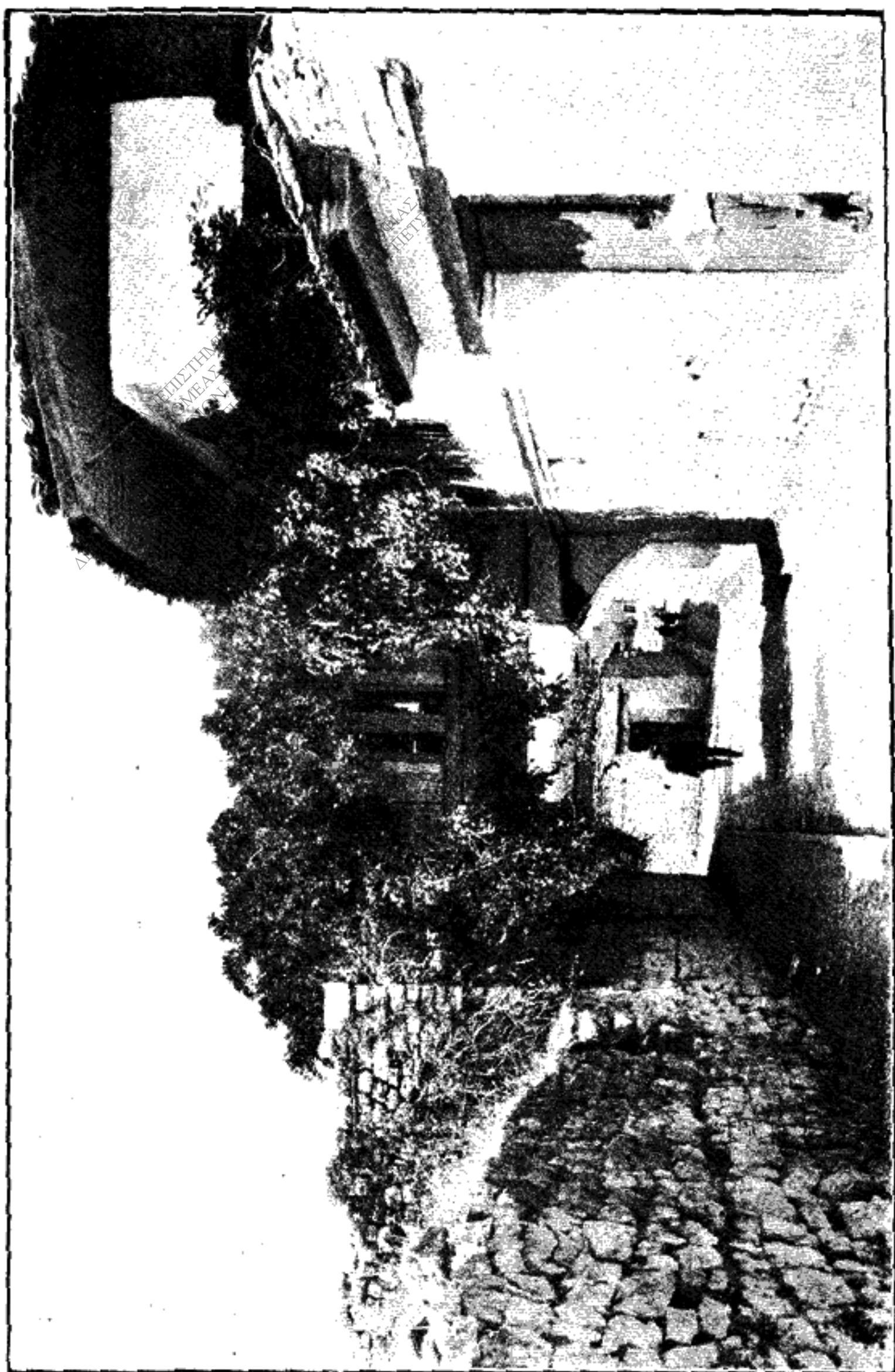
Πίνακας 12. — Οικία μὲτρήν καιρού πάνω στην τεῖχος οδοῦ.

Πίνακας 13. — Το ζωτή ανέδοθυρα δοχοντικής οίκης.

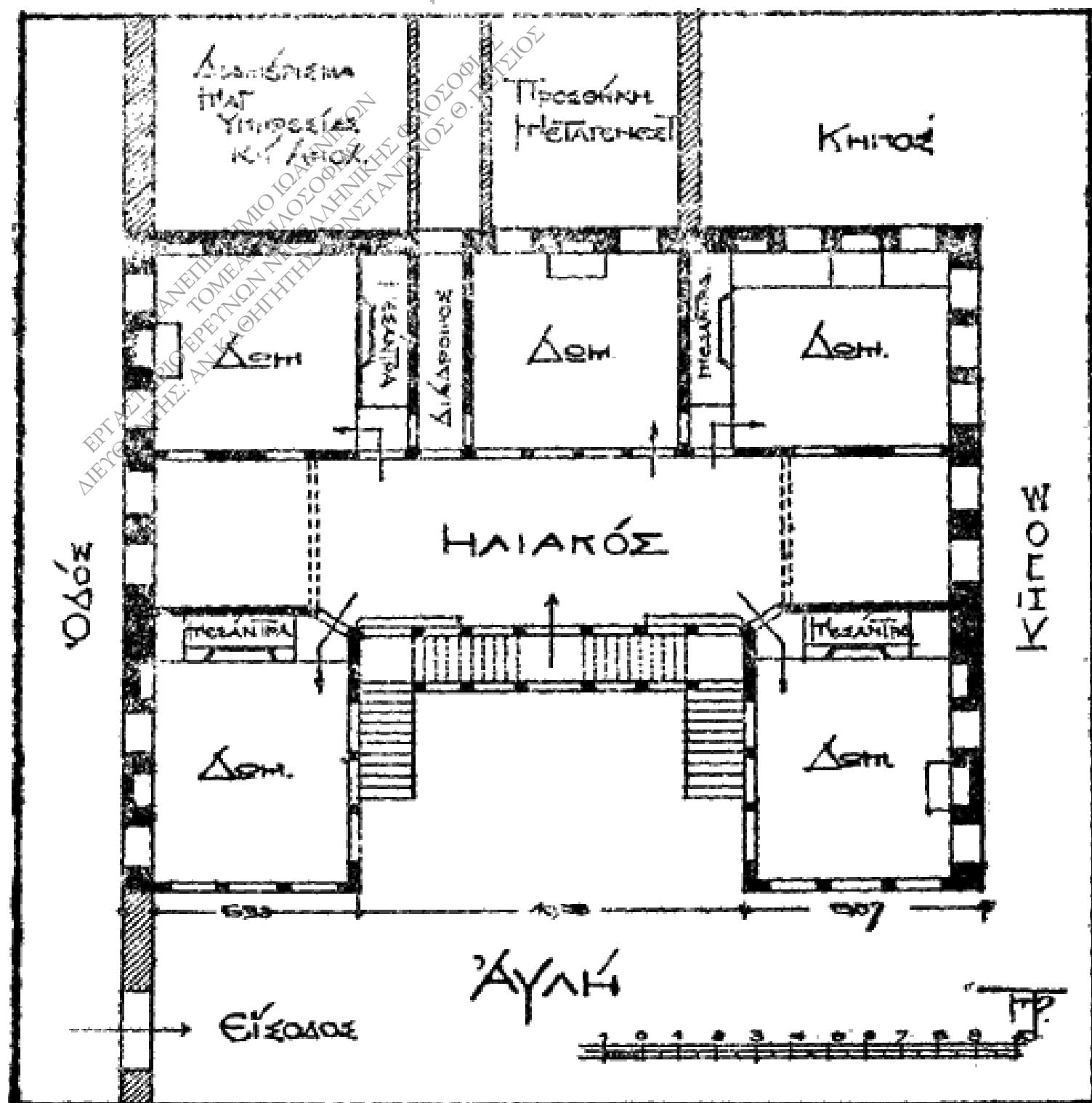

IIIναξ 14. — "Οψις οροφ.

έγχωρίου κεντητικής τέχνης, εἰς τὴν ὁποίαν αἱ Γιαννιώτισαι ἦσαν ἀληθεῖς καλλιτέχνιδες¹.

Ἐκ τῶν κεντημάτων τούτων οὐδὲν ἥδυν ήθημεν νὰ ἴδωμεν ἐπὶ τόπου, οἷότι ἀγνοοῦνται σήμερον παντελῶς παρὰ τῶν κατοίκων. Τὰ πλεῖστα ἔφυ-

Εἰκ. 1. — Κάτοψις οικίας Μίσιου.

γαδεύθησαν διὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ κοσμοῦσι τὰ μουσεῖα τῶν εὐρωπαϊκῶν μεγαλοπόλεων καὶ τὰς ἴδιωτικὰς συλλογὰς 'Ελλήνων² καὶ ξένων.

* * *

¹⁾ Βλ. 'Αγγ. Χαζημιχάλη, 'Ελλ. λαϊκή Τέχνη. Συθρος Σελ. 56, 58, 59.

²⁾ Βλ. H. Th. Bossert Volkskunst in Europa σελίδες 16 καὶ 18, Πίναξ LXI, Αριθ. 7 καὶ 12 φέ καὶ Πίναξ LXX 'Αριθ. 4.

Είναι γενικῶς παραδεδεγμένον ότι δὲ ἔξειλιγμένος τύπος τῶν ἀστικῶν σπίτιῶν, εἰς τὸν δποῖον ὑπάγονται τὰ νοικοκυρόσπιτα καὶ τὰ ἀρχοντόσπιτα, ἔκτὸς ἐλαχίστων ἔξαιρέσεων, ἔχει πάντοτε τὰς βάσεις του ως πρὸς τὴν γενικὴν διάταξιν, εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῶν σπιτιῶν τῶν χωρικῶν. Οὗτοι τὸν ἀρχέγονον τύπον τῶν σπιτιῶν τῶν 'Ιωαννίνων δέον νὰ ἀγαζητήσωμεν εἰς τὰ σπίτια τῶν χωρίων τῆς 'Ηπείρου. Παράδειγμα τοιούτου τύπου ἔχομεν ἐν τῷ Πίνακι 3 τὸ σπίτι τοῦ χωρίου Βελτσίστα παρὰ τὰ 'Ιωάννινα, τοῦ δποίου οἱ κάτοικοι εἶνε δλοι ἀγρόται καὶ ἀμπελουργοί. 'Ως πρὸς τὴν ἐν γένει διάταξιν τῆς κατόψεως ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ σπιτιοῦ τούτου ἔχει ἐν τῷ συνόλῳ δλα ἔκεινα τὰ κύρια στοιχεῖα, τὰ δποῖα ἀνευρίσκομεν εἰς τὰ σπίτια τῶν πόλεων. 'Αποτελεῖται ἀπὸ δύο δρόφους, τὸ «ἀνώγι» καὶ τὸ «κατώγι». Εἰς τὸν κάτω δρόφον εὑρίσκονται αἱ ἀποθῆκαι καὶ χῶρος διὰ τὰ ζῶα, εἰς δὲ τὸ ἀνώγι μικρὸν πρόστοον, δηλιακός, καὶ δύο δωμάτια πρὸς κατοικίαν.

Παραπλεύρως τοῦ οἰκοδομήματος τούτου εἰς τὸ ίσόγειον, εὑρίσκεται μὲν ἴδιαιτέραν μικρὰν εἴσοδον τὸ μαγειρεῖον, τὸ δποῖον ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν αὐλὴν χρησιμεύει δι' ὅλας τὰς οἰκιακὰς ἀνάγκας τῆς ἥμέρας. Εἰς τὸν ἄνω δρόφον ἀνέρχεται τις διὰ ἔξωτερης λιθοκτίστου κλίμακος παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ μαγειρείου τοποθετημένης.

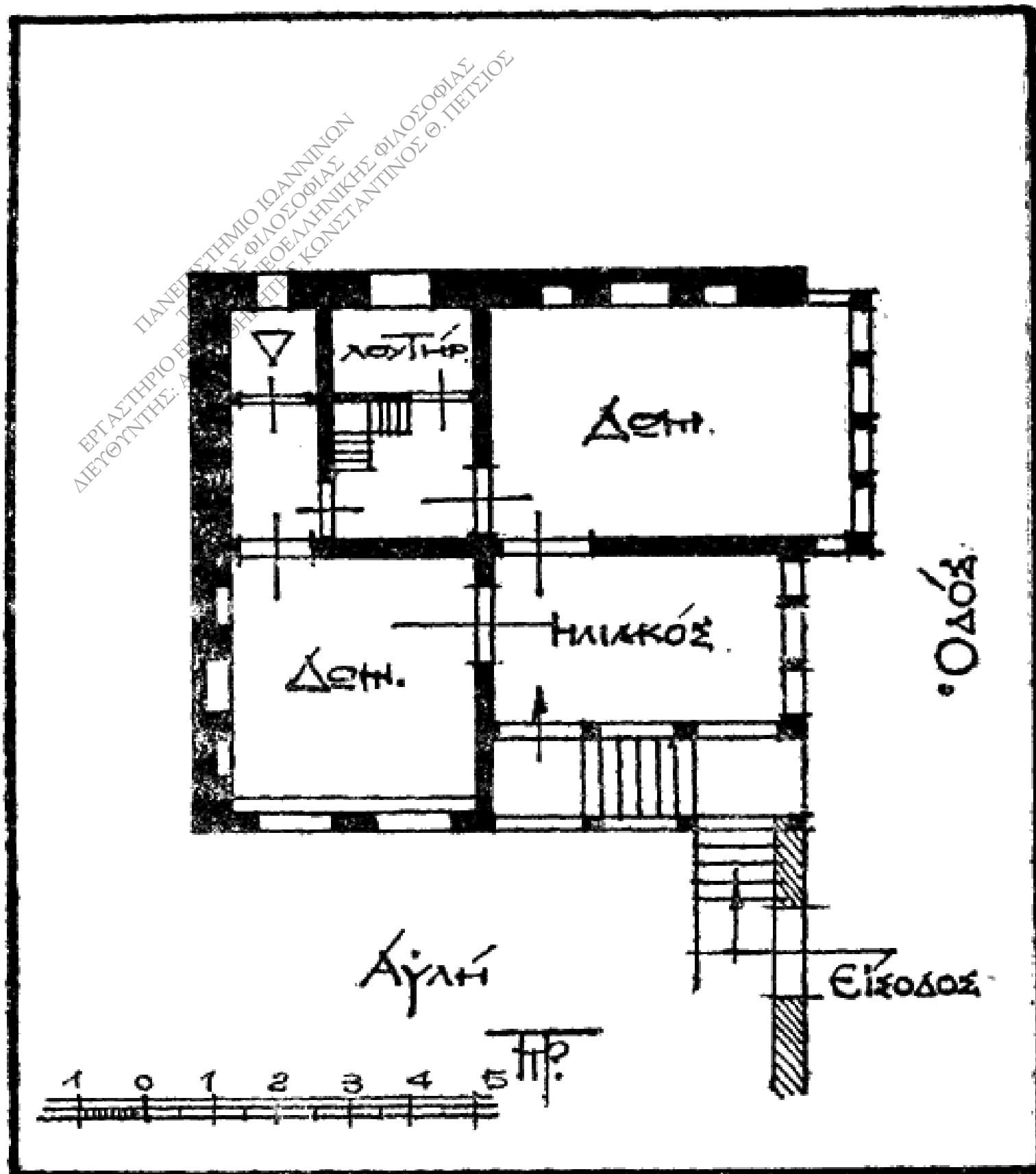
Τὸ δλον οἰκοδόμημα εἶνε ἔκτισμένον δι' ἡμιεξέστων γωνιολίθων καὶ ἐστεγασμένον διὰ πλακῶν. Αἱ αὐλόθυραι εἶνε ἄλλαι μὲν μεγαλύτεραι, τοξωταὶ (Πίναξ 4), αἱ δὲ μικρότεραι, ως καὶ τὰ παράθυρα, φέρουσιν δριζότιον ἀνώφλιον, πολλάκις μετὰ ἀνακονφιστικοῦ τόξου. Πλόυσιωτέραν σχετικῶς διάταξιν ἔχουσιν αἱ θύραι τῶν ναῶν τῶν χωρίων.

* * *

'Ελάχιστα εἶνε τὰ διαστολέντα ὑποδείγματα τῆς παλαιοτέρας ἀρχιτεκτονικῆς τῶν 'Ιωαννίνων, πολὺ δὲ δλιγώτερα ἀκριβη ἔκεινα, τὰ δποῖα δὲν παρεμορφώθησαν διὰ κτισμάτων καὶ προσθηκῶν κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους.

'Ως ἀριστον ἀντιπροσωπευτικὸν ὑπόδειγμα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ταύτης κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ οἰκία τῆς οἰκογενείας Μίσιου. 'Η ἀρχοντικὴ αὕτη οἰκία, καὶ περὶ κτισθεῖσα συμφόνως τῷ ἐπιγραφῇ τὴν δποίαν φέρει ἀνωθεν τοῦ κεντρικοῦ τόξου τῆς πρὸς τὴν αὐλὴν δψεως τοῦ κτιρίου, 1844 Μαΐου 18, διετήρησεν δμως ἀνεπηρέαστον τὸν πατροπαράδοτον παλαιὸν τύπον τῶν ἀρχοντικῶν σπιτιῶν τῆς 'Ηπείρου ἐν γένει. 'Ο τύπος οὗτος ἔκτὸς μικρῶν παραλλαγῶν ἐν ταῖς λεπτομερεῖαις εἶνε δὲ αὐτὸς μὲ τὸν τύπον τῶν κατὰ τοὺς τρεῖς τελευταίους αἰῶνας ἀρχοντικῶν σπιτιῶν δλης τῆς 'Ηπειρωτικῆς 'Ελλάδος.

Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο (εἰκ. 2 πίναξ 5) ἔχει ἐν κατόψει σχῆμα Π, είναι δὲ τοποθετημένον ἐντὸς εὐρυτάτου περιβόλου μὲ τὴν μίαν αὐτοῦ πλευρὰν
καὶ τῆς ὁδοῦ καὶ μὲ τὴν κυρίαν δψιν ἐστραμμένην πρὸς τὴν αὐλήν. Ἀπο-

Εἰκ. 2. — Κάτοψις μικρᾶς οἰκίας.

τελεῖται ἀπὸ δύο δρόφους μετὰ ἥμιστρόφου, δπως δλα σχεδὸν τὰ δροχοντόσπιτα τῆς Ἡλείδου, ἡ δὲ διάταξις τῶν διαφόρων αὐτοῦ διαμερισμάτων είνε τοιαύτη, ὅστε νὰ ἐξυπηρετοῦνται πλήρως δλαι αἱ βιωτικαὶ δνάγκαι.

‘Ο κάτω δροφος, τὸ κατώγι, περιλαμβάνει περὶ τὴν μεγάλην λιθόκτι-

στον στοάν διαφόρους ἀποθήκας καὶ δωμάτια τοῦ προσωπικοῦ. Εἰς τὸν ἥμισυ φονέων εὑρίσκονται συνήθως δωμάτια ὑπηρεσίας καὶ τὸ γραφεῖον τοῦ οἰκοδεσπότου. Τὸ δωμάτιον τοῦτο κεῖται διὰ λόγους σκοπιμότητος πάντοτε παρὰ τὴν εἴσοδον καὶ δὴ παρὰ τὴν ἔξωτερικὴν μεγάλην κλίμακαν καὶ συγκοινωνεῖ ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸ πρῶτον πλατύσκαλον αὐτῆς. Εἰς αὐτὸν ὑποδέχεται τοὺς ἄνδρας δὲ οἰκοδεσπότης ἢ χρησιμοποιεῖ αὐτὸν ὡς γραφεῖον πρὸς διεκπεραίωσιν τῶν διαφόρων αὐτοῦ ὑποθέσεων. Παρὰ τοῖς δύο μανοῖς φέρει τὴν ὀνομασίαν Σελαμλίχ, περιλαμβάνον ἐνίστε πλείονα τοῦ ἑνὸς δωμάτια, παρὰ δὲ τοῖς χριστιανοῖς διεσώθη ἢ ὀνομασία του εἰς τὰ σπίτια τῆς Μακεδονίας, δπου ὀνομάζεται «ἄνδριος» καὶ ἀντιστοιχεῖ καθ' ὅλα πρὸς τὸν ἀνδρῶν τῶν ἀρχαίων.

'Ο **ἄνω δρόφος**, τὸ «**ἄνώγι**», χρησιμεύει πρὸς κατοικίαν καὶ περιλαμβάνει

- α') τὸν ἥλιακὸν ἢ κρεβάταν
- β') διάφορα δωμάτια πρὸς κατοικίαν τῆς οἰκογενείας
- γ') δωμάτια ὑπηρεσίας
- δ') μαγειρεῖον
- ε') ἀποχωρητήριον κτλ.

Τὸ μᾶλλον σημαίνον διαμέρισμα τοῦ οἰκοδομήματος εἶνε δ ἥλιακὸς ως δ πυρὴν τῆς ὅλης διατάξεως τῆς κατόψεως, δστις καταλαμβάνει ὅλον τὸ κεντρικὸν τμῆμα αὐτοῦ μὲ δλικὸν μῆκος 22 μ. καὶ μέγιστον πλάτος 6.40 ἐστραμμένος πρὸς τὴν αὐλὴν κατὰ μίαν τῶν μακρῶν αὐτοῦ πλευρῶν, τῆς δποίας τὰ ἄκρα καταλαμβάνουν δύο δωμάτια ἔξεχοντα τῆς ὅλης οἰκοδομῆς καὶ ἀποτελοῦντα τὰς δύο κεραίας τοῦ σχήματος αὐτῆς. 'Ο μεταξὺ τῶν δύο τούτων δωματίων χῶρος εἶνε ἀνοικτὸς φέρων σειρὰν τάξιν, βασταζομένων ὑπὸ ξυλίνων κιόνων.

Τὸ μεσαῖον **ἄνοιγμα** ἀποτελεῖ τὴν εἴσοδον τοῦ **ἄνω δρόφου**. "Ἐνθεν καὶ ἐνθεν τῆς εἰσόδου τὸ δάπεδον εἶνε ὑπερυψωμένον κατὰ 0.60 καὶ οχηματίζονται οὕτω **ἄνωθεν** τῆς ἔξωτερικῆς κλίμακος δύο μικραὶ ἔξεδραι, «κρεβάτες» ἢ «λόνζιαι», αἱ δποῖαι μὲ τὴν ἀποψιν αὐτῶν πρὸς τὴν αὐλὴν καὶ τὸν αῆπον παρέχουν εὐχάριστον διαμονὴν κατὰ τὸ θέρος. 'Απὸ τὰς «κρεβάτες» αὐτὰς λαμβάνει τὴν ὀνομασίαν του ὅλου τὸ διαμέρισμα.

Τρία δὲ δωμάτια ίσομεγέθη σχεδὸν καὶ στενὸς διάδρομος φέρων πρὸς τὸ μαγειρεῖον καταλαμβάνουν τὴν ἔκεραν τῶν πλευρῶν τοῦ ἥλιακοῦ. "Ἐκ τούτων τὸ γωνιαῖον δεξιὰ χρησιμεύει ως «χειμωνιάτικο», διατηρήσαν σχεδὸν ἀμετάβλητον τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ μορφήν.

Αἱ δύο πλάγιαι πλευραὶ τοῦ ἥλιακοῦ ἔχουσιν ἀνὰ δύο παράθυρα ἐκάστη πρὸς τὴν ὁδὸν καὶ τὸν αῆπον.

Διὰ τοῦ στενοῦ διαδρόμου τὸν δποῖον ἀναφέραμεν, φθάνει τις εἰς τὸ

διαμέρισμα δπου εύρισκονται τὸ μαγειρεῖον, δωμάτιον ὑπηρεσίας καὶ τὸ ἀποχωρητήριον. Τὸ διαμέρισμα τοῦτο ὑπέστη μεταβολὰς διὰ μεταγενεστέρων προσθηκῶν, αἵτινες εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα τὸν περιορισμὸν τοῦ φωτισμοῦ τοῦ κεντρικοῦ δωματίου πρὸς τὸ μέρος τοῦ κήπου.

"Ολα τὰ περὶ τὸν ἥλιακὸν διαμερίσματα χρησιμεύουσι πρὸς κατοικίαν. 'Ἐκ τούτων τὴν εἰδικὴν αὐτῶν ὄνομασίαν διέσωσαν παρὰ τῷ λαῷ δὲ «καθιστικός», ἢτοι τὸ δωμάτιον τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, τὸ δποῖον εἰς τὰ μέρη τῆς Μακεδονίας λέγεται «καθημερινός», καὶ δὲ «χειμωνιάτικος» χρησιμοποιούμενος τὸν χειμῶνα ὡς θερμότερον τῶν ἀλλών δωμάτιον.

"Ο συνδυασμὸς τοῦ ἥλιακοῦ πρὸς τὰ πλαισιοῦντα αὐτὸν δωμάτια τῶν κεραιῶν τοῦ κτιρίου καὶ ἡ καθόλου θέσις αὐτοῦ πρὸς τὰ λοιπὰ διαμερίσματα δίδει τὸν τύπον τῆς κατόψεως τοῦ σπιτιοῦ. Εἰς τὴν παροῦσαν περίπτωσιν τὰ διάφορα δωμάτια κείνται ἐπὶ τῶν μακρῶν πλευρῶν τοῦ ἥλιακοῦ καὶ συγκοινωνοῦσιν ἀπὸ εὐθείας πρὸς αὐτόν. Η διάταξις αὗτη εἶναι μὲν ἀληθὲς δτι μᾶς ὑπενθυμίζει ἐκ πρώτης δψεως μικρασιατικὰ πρότυπα, τὰς δίδας της δμως ἔχει εἰς τὰς ἀρχαίας ἐλληνικὰς οἰκίας. Η δμοιδης αὗτῆς πρὸς τὰς οἰκίας τῆς Πομπηίας καὶ τῆς Δήλου εἶναι τόσον καταφανής, ὥστε καθίσταται περιττὴ πᾶσα λεπτομερής περιγραφή. "Οπως κατὰ τὴν ἀρχαιότητα οὕτω καὶ εἰς τὰ σπίτια τῆς λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς τὰ διάφορα διαμερίσματα εἶναι τοποθετημένα πέριξ τοῦ ἥλιακοῦ πληροῦντα τὸν αὐτὸν προσφιλισμόν. Τὸ ἔναντι τῆς εἰσόδου κεντρικὸν δωμάτιον μὲ τὰ πολλὰ αὐτοῦ πρὸς τὸν ἥλιακὸν παράθυρα, τὸ δποῖον εἰς τὰ ἀνατολικὰ πρότυπα φέρει τὴν ὄνομασίαν «Λιβάν», ἀπαντᾶται καὶ εἰς τὰ σημερινὰ ἀρχοντόσπιτα τῶν Ιωαννίνων ὡς καὶ τῆς Σιατίστης καὶ ἀνταποχρίνεται τελείως πρὸς τὴν ἔξεδραν τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν.

"Ἐκ τῶν σωζομένων βυζαντινῶν μνημείων κοσμικῆς ἀρχιτεκτονικῆς τὸ μητροπολιτικὸν μέγαρον τοῦ Μυστρᾶ, ἀν καὶ ὑπέστη κατὰ καιροὺς πολλὰς μεταβολὰς ἔνεκα τῶν διαφόρων μεταγενεστέρων μετασκευῶν, διετήρησεν διετάβλητον τὸ κύριον αὐτοῦ χαρακτηριστικόν, τὸν ἥλιακόν, ὡς καὶ τὴν διάταξιν τῶν διαμερισμάτων ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς εἶνε ἡ αὐτὴ μὲ τὴν παραπομένην εἰς τὰ ἀρχοντόσπιτα τῆς λαϊκῆς ἡμῶν ἀρχιτεκτονικῆς. Τέλος αἱ ἀρχοντικαὶ οἰκίαι τῶν φαναριωτῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καίτοι ἀνάγονται λόγῳ τῆς μεγάλης οἰκονομίας τοῦ χώρου καὶ διαφόρων ἀλλών τοπικῶν συνθηκῶν εἰς ὁρισμένον τύπον, παρουσιάζουσιν ἐν τῷ συνόλῳ τὴν αὐτὴν διάταξιν τῶν διαμερισμάτων εἰς τοὺς διαφόρους δρόφους.

"Εξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω δυνάμεθα μετ' ἀσφαλείας νὰ συμπεράνωμεν δτι δλα τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα τῆς λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς, παρὰ τὰς ἀν-

¹⁾ Dr Reuther, Irak, σελ. 42—43· βλ. C. Gurlitt, Die Baukunst Konstantinopels, σελ. 53—57.

λογίας τὰς δποίας παρουσιάζουσι πρὸς τὰ ἀνατολικὰ πρότυπα, διεπήρησαν
τὴν τῷ συνόλῳ τὸν δρχαῖον αὐτῶν τύπον.

* * *

"Ολα τὰ δωμάτια ἔχουσι τὸ πατροπαράδοτον τζάκι ώς καὶ μέγα «διβάνι»,
τὸ δποῖον καταλαμβάνει τὰς δύο ή τρεῖς πλευρὰς τοῦ δωματίου, ὑπενθυ-
μίζον τὸ τρίκλινον τῶν βυζαντινῶν ἀνακτόρων καὶ οἰκιῶν.

Οἱ τοῖχοι ἔχουσιν ἐπένδυσιν ξυλίνην, πολλάκις ξυλόγλυπτον, φθάνον-
σσαν εἰς ὕψος δύο μέτρων περίπου ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, διακοπτομένην δὲ
ἄλλοτε μὲν ὑπὸ τῶν διαφόρων μικρῶν ἔρμαρίων, ἄλλοτε δὲ ὑπὸ τῶν πα-
ραθύρων, τὰ δποῖα κεῖνται εἰς τὰς δύο ή τρεῖς πλευρὰς τοῦ δωματίου.

Τυπικὰ εἰνε πάντοτε ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ τζακίου ἀνὰ ἐν παράθυρον
ἢ ἔρμαριον. Τὸ τοιοῦτον ἀπαντᾶται εἰς δλα σχεδὸν τὰ Ἑλληνικὰ σπίτια, καὶ
εἰς αὐτὰ διόρη τῶν ἀπλῶν χωρικῶν. Ἀνωθεν τῶν ἔρμαρίων ώς καὶ τῆς
ξυλίνης ἐπενδύσεως εὑρίσκεται τὸ «ράφι» ή «πολίτσα», ἡτοι σανὶς ξέ-
χουσα τοῦ τοίχου περὶ τὰ 12—20 ἑκατοστὰ καὶ χρησιμεύουσα πρὸς ἐνα-
πόθεσιν διαφόρων ἀντικειμένων.

Μεγάλην ποικιλίαν προσδίδουσιν εἰς τὸν ξύλινον διάκοσμον αἱ παρα-
πλεύρως τῆς μεσάνδρας τοποθετημέναι ἀνοικταὶ θυρίδες μὲ τὰ τοξωτὰ καὶ
ξυλόγλυπτα αὐτῶν ἀνοίγματα.

Αἱ θυρίδες αὗται ἀπαντῶνται εἰς δλα σχεδὸν τὰ σπίτια τῆς Ἑλλάδος,
ώς καὶ εἰς τὰ σπίτια τῶν χωρῶν τῆς Βαλκανικῆς καὶ Ἀνατολῆς.

Εἰς τὴν Γορτυνίαν¹ ἐπὶ παραδείγματι συναντῶμεν αὗτὰς ὑπὸ τὴν
δνομασίαν «θουρίδες», εἰς δὲ τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν φέρουσι τὴν δνο-
μασίαν «βαρθαλαμίδια», ἐκ τοῦ «παραθαλαμίδια».

Τὸ δάπεδον τῶν διαφόρων διαμερισμάτων εἰνε ξύλινον, λόγῳ δὲ τῆς
ἐπιστρώσεως αὐτοῦ διὰ ταπήτων οὐχὶ ἐπιμεμελημένης κατασκευῆς.

Τέλος η δροφή καιμένη εἰς ὕψος 3,85 ἀνωθεν τοῦ δαπέδου εἰνε πάν-
τοτε ξυλίνη, εἰς τὰ πλουσιώτερα σπίτια ξυλόγλυπτος πολλάκις μετὰ δια-
φόρων φατνωμάτων, τὸ κέντρον τῶν δποίων διακοσμεῖ ὑπερμεγέθης ρόδας.

Τὰ διάφορα δωμάτια χρησιμοποιοῦνται δλα σχεδὸν πρὸς τὸν αὐτὸν
σκοπόν. Τὸ αὐτὸ δωμάτιον χρησιμεύει πρὸς διαμονήν, ὑπνον καὶ φαγητὸν
ώς καὶ διὰ τὴν ὑποδοχὴν τῶν ξένων. Τὸ τοιοῦτον διευκολύνει η παντελῆς
σχεδὸν ἔλλειψις ἐπίπλων εἰς τὰς Ἑλληνικὰς οἰκίας καὶ δ τρόπος τοῦ ζῆν
κατὰ βυζαντινὴν καὶ Ἑλληνικὴν συνήθειαν.

Κλῖναι καὶ καθίσματα δὲν ὑπάρχουν, αἱ δὲ στρωματαὶ στρώνονται ἐπὶ¹⁾
τοῦ δαπέδου δταν πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθῶσι πρὸς ὑπνον φυλακτό-

¹⁾ Βλ. 'Αριστος. Ζάχου, Μνημεῖα Γορτυνίας. 'Αρχαιολ. Δελτίον 1922, σελ. 83—84.

μεναι τὴν ἡμέραν εἰς ἴδιαιτερα μεγάλα ἔρμαρια, «μουσάντρες», αἵτινες εἶνε μόνιμοι καὶ πολλάκις χωνευταὶ εἰς τοὺς τοίχους (ἴδια κάτοψιν).

Τὰ ἔρμαρια ταῦτα, εὑρυχωρότατα, ἔχουσι σύνηθες ὑψος δύο μέτρων περίπου. Ὁ ἀνωθεν αὐτῶν χῶρος ἢ μένει ἀνοικτὸς ἢ εἶνε κλειστὸς διπότε ἀνέρχεται τις εἰς αὐτὸν διὰ στενῆς καὶ ἀνωφεροῦς κλίμακος εὑρισκομένης ἄντες τοῦ ἔρμαρίου καὶ συγκοινωνούσης διὰ τοῦ παρακειμένου δωματίου. Ὁ χῶρος οὗτος, τὸ «δίπατον» λεγόμενον, χρησιμεύει ως εἶδος ὑπερώου διὰ τὴν διαμονὴν τῶν γυναικῶν κατὰ τὰς ὑποδοχὰς καὶ διασκεδάσεις τῶν ἀνδρῶν. Αἱ παρθένοι καὶ νέαι, ως γνωστόν, ἀπὸ τοῦ δωματίου ἔτους τῆς ἡλικίας των ἐκρύπτοντο ἀπὸ τὰ δυματα τῶν ἀνδρῶν. Τὰς δὲ συναναστροφὰς καὶ διασκεδάσεις αὐτῶν παρηκολούθουν ἀδρατοί ἐκ μικρῶν παραθύρων, εὑρισκομένων ἐπὶ τῆς πρὸς τὸ δωμάτιον ἢ πρὸς τὸν ἡλιακὸν πλευρᾶς τοῦ ὑπερώου τούτου. Τοιούτου εἶδους «δίπατα» χρησιμεύοντα ως ὑπερῶα διεσώθησαν τόσον εἰς χριστιανικὰ δσον καὶ εἰς μωαμεθανικὰ σπίτια τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῆς Ἡπείρου ἐν γένει. Σημειωτέον δτι ἡ χρῆσις αὐτῶν εἶνε ἀσυνήθης εἰς τὰ σπίτια τῆς Μακεδονίας δπου δὲν ἀπαντῶνται. Ἀνάλογον πρὸς δτι συμβαίνει κατὰ τὰς ὁρας τοῦ ὑπνου συμβαίνει καὶ κατὰ τὰς ὁρας τοῦ φαγητοῦ. Ἡ τράπεζα δηλαδή, ἢ ὅποια εἶνε συνήθης εὑμεγέθης μετάλλινος δίσκος, τοποθετεῖται ἐπὶ τρίποδος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δωματίου, τὰ δὲ μέλη τῆς οἰκογενείας κάθηνται χαμαὶ κατὰ τὸν ἀνατολικὸν τρόπον.

Συνεπείᾳ τῆς γειτνιάσεως πρὸς τὰς Ἰονίους νήσους καὶ τὴν Κέρκυραν ποικίλοι δεσμοὶ πρὸς τὴν Δύσιν είχον ως ἀποτέλεσμα τὴν ἐντονωτέραν διείσδυσιν εἰς τὰ μέρη ἐκείνα τοῦ εὑρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, δικις φυσικὸν ἦτο νὰ ἐπιδράσῃ καὶ ἐπὶ τῆς τέχνης.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν κατεργασίαν τοῦ μαρμάρου ἡ ἔυλογλυπτική, εἰς τὴν ὅποιαν οἱ Ἡπειρῶται ἔδειξαν ἐκάστοτε ἴδιαιτεραν ὅλως ἐπίδοσιν, φέρει κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τῶν Ἰωαννίνων καταφανῆ τὴν ἐκ τῆς Δύσεως ἐπίδρασιν ταύτην εἰς τὰς λεπτομερείας τοῦ ἔυλογλύπτου διακόσμου τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν οἰκιῶν ως καὶ τῶν ἐκκλησιῶν, διατηρήσασα ως πρὸς τὴν ἐν γένει μορφὴν ἀνεπηρέαστα τὰ κύρια γνωρίσματα καὶ τὸν τοπικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα.

Τὰ πλεῖστα τῶν δωματίων, τὰ ὅποια βλέπομεν σήμερον εἰς τὰ παλαιὰ σπίτια τῶν Ἰωαννίνων, δὲν διέσωσαν μέχρις ἡμῶν πλήρη τὴν παλαιὰν αὐτῶν μορφὴν ὑποστάντα κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους πολλὰς μεταρρυθμίσεις καὶ μεταβολάς· ἀπέβαλον μέγα μέρος τῶν οὖσιωδῶν αὖτεν χαρακτηριαστικῶν λόγω τῆς εἰσχωρήσεως τοῦ νεωτέραυ ψευδοπολιτισμοῦ. Τὰ καράθυρα ἐκοσμήθησαν διὰ τῶν συνήθων μεγάλων εὑρωπαϊκῶν παραπτασμάτων. Τὰ διάφορα ἔρμαρια, τὰ πολλαπλὰ αὐτῶν διαβάνια, τὰ τζάκια,

φάφια κτλ. μάρτυρέθησαν παρὰ τῶν ἴδιοκτητῶν ταῦτα πάντα ἀντικατεστάθησαν διὰ πλήθους ἐπίπλων καὶ ἀντικειμένων ξένης βιομηχανίας καὶ ἀμφιβόλου καλλιτεχνικῆς ἀξίας. Τοιουτούρπως παρεμορφώθη ἢ ἀρχικὴ δρμανία τοῦ συνόλου.

* *

'Η αὐλὴ παῖςει τὸν κυριώτερον δόλον εἰς τὸν καθ' ἡμέραν βίον ἐκστού ἑλληνικοῦ σπιτιοῦ. Εἶνε καὶ αὐτὴ εἰς κατοικήσιμος χῶρος ἀπὸ τοὺς μᾶλλον σημαίνοντας. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον πρὸς ἔξωραισμὸν τῆς αὐλῆς καταβάλλεται δλως ἴδιαιτέρα φροντίς, δπως συμβαίνει ἐν τῇ παρούσῃ περιπτώσει εἰς τὴν οἰκίαν Μίσιου. Τὸ πλακοστρωμένον δάπεδον αὐτῆς μὲ τὸ οὖν εἶδει περιπτέρουν ἔστεγασμένον φρέαρ εἰς τὸ μέσον, τὰ διάφορα πεζούλια καὶ ὁ φυτικὸς διάκοσμος, πάντα ταῦτα ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν μεγαλοπρεπῆ κλίμακα τῆς κυρίας δψεως τοῦ σπιτιοῦ εἰς τὸ βάθος προσδίδουσι μίαν μαγευτικὴν ἀρμονίαν εἰς τὸ σύνολον καὶ καθιστῶσι τὴν αὐλὴν τὸ μᾶλλον εὐχάριστον ἐνδιαίτημα κατὰ τὰς ὁρας τοῦ θέρους.

* *

'Η ἔξωτερικὴ δψις τῶν σπιτιῶν τῆς λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς εἶνας ἢ φυαικὴ ἀντικατόπτρισις τῆς διατάξεως τῶν διαφόρων διαμερισμάτων τοῦ ἔσωτερικοῦ. 'Οπως δὲ δλα τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ σπίτια, οὗτοι καὶ αὐτὰ ἔχουσι τὸν πυρῆνα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς αὐτῶν διαπλάσεως πρὸς τὴν αὐλὴν καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν ὄδὸν δψεως αὐτῶν.

'Ἐν τῷ παρόντι ὑποδείγματι ἐπιτυγχάνεται τὸ τοιοῦτον διὰ τοῦ ἀρμονικοῦ συνδυασμοῦ τῆς λιθοκτίστον μεγαλοπρεποῦς διπλῆς κλίμακος καὶ τῶν διαφόρων τόξων τοῦ ἥλιακοῦ· ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἀρχιτεκτονικὸν πλούτον τοῦ κέντρου τῆς δψεως αἱ πλαισιοῦσαι αὐτὸ δεραῖαι μένουσιν ἀπλαῖς ἀνευ οὐδενὸς διακόσμου.

Τὸ σχῆμα τῆς κλίμακος εἶνε πάντοτε τὸ αὐτὸ εἰς δλα τὰ σπίτια τῆς 'Ηπείρου' (Πίν. 6, 7, 8), δὲ τύπος οὗτος ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὰ σπίτια τῆς βιορείου 'Αλβανίας.

'Η ἐπὶ τῆς ὄδοῦ δψις λαμβάνει τὴν ποικιλίαν αὐτῆς ἀπὸ τὴν ἔξεχουσαν στέγην μὲ τὰς ἐντόνους αὐτῆς σκιάς, τὰ διάφορα παρακυπτικὰ παράθυρα μὲ τοὺς ἀνωθεν αὐτῶν διακοσμητικοὺς φεγγίτας, τὰς γνωστὰς φωτιστικὰς θυρίδας τῶν βιζαντινῶν, ὡς καὶ μὲ τὰ διάφορα ἔξωστεγα, τὰ δποῖα δμοῦ μὲ τὴν τόσον χαρακτηριστικὴν προεξοχὴν τῶν διαμερισμάτων τοῦ ἀνωδρόφου ὑπενθυμίζουσι τὰς δψεις τῶν οἰκιῶν τῶν φαναριωτῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκτισμένων κατὰ τὴν παλαιὰν βιζαντινὴν παράδοσιν.

¹⁾ Βλέπε 'Αριστ. Ζάχου, Wasmuth's Monatshefte Für Architektur έτος VII ταύχ. 7—8, Ältere Wohnbauten auf griechischem Boden.

Οι κτιστοί ούτοι εξώσται ἔκλαμβάνονται συνήθως παρὰ πολλῶν ώς τουρκικοί· τὸ γεγονός δμως ὅτι δ "Ιππαρχος, ἐνεκα τῆς ὑπερβολικῆς χρήσεως αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ἡναγκάσθη νὰ ἐπιβάλῃ ἐπ' αὐτῶν βασιλαν φιρολογίαν, πείθει περὶ τῆς ἑλληνικότητός των.

Πολλάχις οἱ ἔξωσται ούτοι, λόγφ τῆς ἀνάγκης τοῦ δρθιογνωνισμοῦ τῶν διαφόρων δωματίων τοῦ ἄνω δρόφου, ἔχουσι πρὸς τὴν δδὸν κατ' ἔξειν γωνίαν (Πίν. 9), ἐνεκα δὲ τῶν πολλῶν αὐτῆς προτερημάτων ἡ διάταξις αὕτη ἐφαρμόζεται ἐσχάτως κατ' ἀπομίμησιν καὶ εἰς τὴν νεωτέραν ἀρχιτεκτονικὴν ἐν Εὐρώπῃ.¹

"Ως πρὸς τὴν συμμετρίαν τῶν ἐπὶ τῆς δδοῦ δψεων τῶν οἰκιῶν αἱ διάφοροι προεξοχαὶ ἀναλόγως τοῦ σχήματος καὶ τῆς κανονικότητος τῆς δδοῦ παρουσιάζουσιν ἄλλοτε μὲν αὐστηράν συμμετρίαν, ἄλλοτε δὲ ἐλευθέραν τοιαύτην, βάσιν ἔχουσαν τὴν ἴσορροπίαν τῶν μαζῶν. Ἡ αὐστηρὰ συμμετρία, ἀν καὶ φαίνεται ἐπιδιωκομένη, δὲν εἶναι πάντοτε κατορθωτὴ παρὰ μόνον εἰς τὴν πρὸς τὴν αὐλὴν δψιν ώς καὶ εἰς τὰς κανονικὰς καὶ πλατείας δδούς. Ἡ εἴσοδος ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον τοῦ οἰκοδομήματος (Πίναξ 10), δὲ εἰσερχόμενος, ἀφ' οὗ διατρέξῃ κατὰ κλάσος τὸ ισώγειον, ἔχερχεται εἰς τὴν αὐλὴν δπου συναντᾷ τὴν κλίμακα τὴν φέρουσαν εἰς τὸν ἥλιακὸν καὶ τὸν ἄνω δροφον.

Συνήθως ἡ κυρία εἴσοδος, «αὐλόπορτα», εὑρίσκεται παραπλεύρως τοῦ οἰκοδομήματος ποικίλλουσα διὰ τῆς πλουσίας ἀρχιτεκτονικῆς καὶ τοῦ ἀνοίγματος αὐτῆς τὴν μονοτονίαν τῆς λείας ἐπιφανείας τοῦ αὐλογύρου.

Αἱ αὐλόθυραι τῶν χριστιανικῶν σπιτιῶν εἰς τὰς πόλεις ἔχουσι συνήθως ξυλίνην ἐπίπεδον στέγασιν (Πίν. 11), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς αὐλοθύρας τῶν μιωαμεθανικῶν, αἱ δποῖαι εἶναι πάντοτε σχεδὸν τοξωταὶ μετὰ τετραγώνου πλαισίου προδίδοντος ἀνατολικὴν ἐπίδρασιν (Πίνακες 13 καὶ 14).

Παράδειγμα μικροτέρου σπιτιοῦ εἶναι τὸ ἐν τῷ πίνακι (Εἰκ. 2 καὶ Πίν. 12) διόροφον οἰκοδόμημα, τὸ δποῖον ώς πρὸς τὴν γενικὴν διάταξιν τῶν χώρων παρουσιάζει τὰς αὐτὰς ἀναλογίας μὲ τὸ προηγούμενον.

Κείμενον μὲ τὴν ἀνατολικὴν αὐτοῦ πλευρὰν ἐπὶ τῆς δδοῦ ἔχει τὸν ἥλιακὸν τοποθετημένον ἐπὶ τῆς ΝΑ τοῦ οἰκοδομήματος γωνίας.

Εἰς τὸν κάτω δροφον εὑρίσκονται αἱ ἀποθῆκαι, δωμάτιον ὑπηρεσίας καὶ μαγειρεῖον, εἰς δὲ τὸν ἄνω δύο δωμάτια πρὸς κατοικίαν καὶ μικρὸν διαμέρισμα περιλαμβάνον λουτρόν, ἀποχωρητήριον καὶ μικρὰν ξυλίνην κλίμακα διὰ τὴν ἀπ' εὐθείας συγκοινωνίαν μὲ τὸ ισόγειον. Τὸ μικρὸν τοῦτο οἰκοδόμημα διακρίνεται διὰ τὴν λίαν πρακτικὴν καὶ σκόπιμον διάταξιν τῆς κατόψεως. Ἡ αὐλόθυρα, ώς καὶ τὸ σιδηροῦν κιγκλίδωμα, εἶναι

¹) Bl. J. Durm, Die Baukunst der Griechen. "Εκδ. τρίτη σ. 513.

κακότεχναι μεταγενέστεραι προσθῆκαι ὅντελῶς ξέναι πρὸς τὸν ἀρχιεπόνον δυθμόν.

* *

Τὰ οἰκοδομῆματα αὗτὰ τῆς λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἔργα ἔγχωρῶν Ἡπειρωτῶν μαστόρων, διαφυλάξαντα τὴν παλαιὰν βυζαντινὴν παράδοσιν εἰς τὰ κύρια αὐτῶν χαρακτηριστικά, παρέχουσιν εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν Ἱωαννίνων, αἴτινες δὲν παρεμορφώθησαν διὰ νεωτέρων ἀκαλαισθήτων κτισμάτων, γοητευτικὴν δψιν καὶ ιδιορρυθμίαν, φές καὶ τοπικὸν χρῶμα, τὸ δποῖον λαίπει δυστυχῶς ἀπὸ τὰς συγχρόνους Ἑλληνικὰς μεγαλοπόλεις. Ἡ ἐντεκτονικής τὴν δποίαν προξενυῦσιν αἱ ὁδοὶ αὗται πρὸς τὸν θεατὴν δὲν εἰν τυχαία, ἀλλ' ἔχει τὰς βάσεις τῆς εἰς τὴν τελείαν ἐναρμόνισιν αὐτῶν πρὸς τὸ φυσικὸν περιβάλλον καὶ τὰς συνηθείας τοῦ λαοῦ, ως καὶ εἰς τὸ πρακτικὸν πνεῦμα τὸ δποῖον διέπει τὴν δλην διάταξιν τῶν ὁδῶν καὶ οἰκιῶν.

Ἡ φυσιογνωμία αὗτη τῶν ὁδῶν ἐν τῷ συνδλῳ διευκολύνει ἡμᾶς πρὸς κατανόησιν τῆς ἐντυπώσεως τὴν δποίαν παρεῖχον αἱ ὁδοὶ τῶν βυζαντινῶν πόλεων καὶ εἰς πολλὰ σημεῖα καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν.

"Οτε τὸ πρῶτον ἔγένοντο γνωσταὶ διὰ τῶν ἀνασκαφῶν αἱ οἰκίαι καὶ αἱ ὁδοὶ τῶν ἀρχαίων πόλεων τῆς Δήλου καὶ τῆς Πομπηίας μὲ τοὺς ἔξεχοντας δρόφους τῶν οἰκιῶν καὶ τὰ ἔξωστα γα αὐτῶν, ὑπῆρξε διὰ πολλοὺς ἀποκάλυψις ἢ δμοιότης αὐτῶν πρὸς τὰς σημερινὰς ἀνατολικὰς τοιαύτας.

"Οτι διπεθησαύρισεν ἐπὶ αἰῶνας ἡ λαϊκὴ ἀρχιτεκτονική, φές καὶ ἡ τέχνη δη γένει, δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν ἐπωφελῶς οὐχὶ ἀντιγράφοντας τυφλῶς, ἀλλὰ συνδυάζοντες τὰ ἔξ αὐτῆς διδάγματα μὲ τὴν πρόδον τῆς σημερινῆς ἐπιστήμης καὶ τὰς συγχρόνους βιωτικὰς ἀνάγκας.

Εἰς κάθε λαδν, τοῦ δποίου ἡ τέχνη ἔξελίσσεται κανονικῶς ἀπὸ πρετογνούς ἀρχὰς εἰς ὑψηλοτέρας μορφάς, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ δίδει τὴν κατεύθυνσιν εἰς τὰς ἐφηρμοσμένας τέχνας μὲ τὰς δποίας δμοῦ ἀναπτύσσεται.

Μὲ συνετὴν χρησιμοποίησιν τῶν στοιχείων τῆς λαϊκῆς τέχνης δυνάμεθα νὰ συμβάλωμεν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς φυσιολογικῆς ἔξελίξεως καὶ ἐμπνεόμενοι διὰ τοῦ συγχρόνου πνεύματος εἰς τὴν δημιουργίαν μιᾶς νεωτέρας μγνῆς Ἑλληνικῆς τέχνης.